

172905

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DOĞRUDAN VE DOLAYLI İŞLEVLERİ YÖNÜNDEN
ÜNİVERSİTEYE HAZIRLIK DERSHANELERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Yrd.Doç.Dr. M. Bedri MERMUTLU

Melda M. GÜLEÇ

BURSA 2006

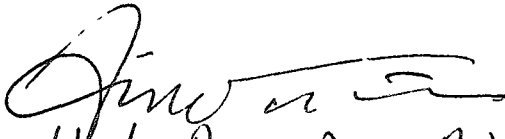
T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN

..Medine meda GÜLEĞ'e ait "Dopm dan 14 Mili
..13 len leri Yürüm den Üniversite ye Hazırlan Düşünce
adlı çalışma, jürimiz tarafından ..Socioloji..... Anabilim Dalı,
..Kurum len Socioloji..... Bilim Dalında Yüksek Lisans
tezi olarak kabul edilmiştir.

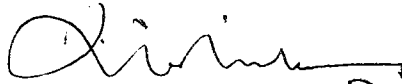
İmza

Başkan ..Prof. Dr. Fuşun Berkay
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye (Danışman) ..Y.N. Doç. Dr. Bedri Meriçli
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye ..Doç. Dr. Zehra Dürük
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye .....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

ÖZET

Eğitim toplumun yapısını değiştiren ve daha iyi yaşam standartları sağlayan toplumsal bir kuvvet olarak kabul edilmiştir. Değişen T¼rkiye koşullarında, eğitim kurumu bu hızlı değişimden fazlasıyla etkilenmiştir.

Artan n¼fusa karşılık öncelikle ekonomik, daha sonra politik nedenlerden ¼t¼r¼ eğitim kurumları kendilerini yenileyememiştir. Eğitim sistemi toplumun ihtiyaçlarını karşılayamayınca, alternatif eğitim kurumları ortaya çıkmıştır.

T¼rk eğitim sisteminde üniversiteye giriş basamağı çok önemlidir. Öğrenciler ve ebeveynleri üniversiteye girişte en yüksek puanları alabilmenin en iyi yolunu araştırmışlardır. Bu ihtiyaca cevap vermek özel dershanelerin içi olmuş ve bu oluşum hızla kurumsallaşmıştır. Her geçen gün T¼rk eğitim sisteminde önemi gittikçe artmıştır. Üniversite giriş sınavının içeriği ile okullardaki öğretim programı arasında benzerlik yoktur. Ayrıca okullardaki öğretmenlerin akademik seviyesi eşit değildir. Bunun gibi nedenlerden ¼t¼r¼ özel dershaneler hızla artmıştır.

Gelişmekte olan ¼lkemiz T¼rkiye'nin özel eğitim kurumlarına destek vermek ve eğitim sistemine acil ç¼z¼mler üretmek temel uğraşılardan biri olmalıdır. Bu politika rasyonel bir ç¼z¼m yolu olarak kabul edilmiştir. Bu politikanın bir sonucu olarak 625 sayılı yasa ile özel dershaneler kurulmuştur.

Toplumsal gelişme ve eğitim perspektifinden baktığımızda T¼rk toplum yapısı içindeki eğitim kurumunda özel dershanelerin önemi gözlemlenebilir. Özellikle yükseköğretime ve ortaöğretime girişte özel dershanelerin ağırlığı daha fazla hissedilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER (KEY WORDS)

Eğitim, özel eğitim, özel dershane, işlevselcilik, öğrenci (education, private education, private course, functionalism, student).

ABSTRACT

Education was accepted as a social event that changes the structure of society and provides better life standard. On changing conditions of Turkey, education has been affected by this variation very much.

On the contrary to over population, our education institutions couldn't renew themselves, for firstly economic, secondly political reasons. Alternative institutions had to established; because of education system couldn't have provided the need of society.

The most important success in our education, is the university entrance examination. The students and their parents look for the way for getting the best possible grade in examination. So this need causes to established new institutions, private courses for preparation for to examinations. Day by day the private courses number has increased in our education system. There are not much similarity between the contrast of university entrance exam and school program. Also teacher's academic degrees aren't equal. For such reasons, the numbers of private education increase very fast.

To get better education system, Turkey as a developing country should help and support private education course institutions. This policy was accepted a rational solutions. As a result of this policy, private education courses are accepted by the public law 625 of.

When we look from the perspective of social change and education, we can see the importance of the private courses. The weight of them has been felt especially in university entrance examination and in secondary schools entrance examinations.

ÖNSÖZ

Eğitim, yeni neslin yetişmesinde ve kültürün aktarılmasında bir toplumun en önemli unsurudur. Ülkemizde de özellikle üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin yaşadıkları durumlar eğitimde yapılanmanın şart olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin okulda aldıkları eğitimle sınav sistemi arasındaki farklılıklar öğrencilerin dershanelere gitmelerine sebep olmaktadır.

Ülkemizde üniversiteye hazırlık programı uygulayan özel dersaneler konusunda eksik ve yanlış görüşler bulunmaktadır. Özel dersaneler konusunda M.E.B., D.P.T., özel dersane temsilcileri, veli ve öğrenciler birbirinden farklı görüşler ileri sürmektedirler. Bu nedenle “Doğrudan ve Dolaylı İşlevleri Yönünden Üniversiteye Hazırlık Dersaneleri” tez konusu olarak araştırılmıştır.

Bu çalışma sırasında yardımlarını esirgemeyen ve günün her saatinde arayıp rahatsız edebildiğim değerli hocam Yrd.Doç.Dr. M. Bedri Mermutlu'ya, maddi ve manevi destek olan aileme ve yeğenim Salih Rıza Şener'e teşekkür ediyorum.

Melda M. GÜLEÇ

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	III
ANAHTAR KELİMELEER.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLÖLAR	VIII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

A- KAVRAMSAL ÇERÇEVE	2
1- Eğitim	2
2- Gençlik	3
3- Özel Eğitim	3
4- Öğretim	4
5- Özel Öğretim	4
6- Özel Öğretim Kurumları	4
7- Özel Dershane	4
8- Öğrenci Kontenjanı	4
9- Fonksiyon Kavramı	5
a. Sosyolojik İşlevselciliğin genel özellikleri	6
b. Toplum bilimde işlevselciliğin gelişmesi	7
c. Disfonksiyon, afonksiyonel yapı	9
d. Açık ve saklı fonksiyonlar	10
B- KURAMSAL ÇERÇEVE	11
1- Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Karakteristikleri	11
2- Türk Milli Eğitiminin Amaçları ve İlkeleri	12
2.a. Genel Amaçlar	12
2.b. Özel Amaçlar	13
3- Eğitimin İşlevleri	15
a. Kültürel İşlevi	15
b. Ekonomik İşlevi	16
c. Çocuğun Toplumsallaştırılması İşlevi	16
d. Siyasal İşlevi	17
e. Yenilikçi ve Değişmeyi Sağlayıcı Elemanlar Yetiştirme İşlevi	17
f. Eğitimin Seçme İşlevi	17
4- Özel Öğretim Kurumları	18
5- Özel Dershanelerin Doğuşu ve Tarihi Gelişimi	18
6- Özel Dershanelerle İlgili Görüşler	24
a. DPT'nin Görüşleri	25
b. Özel Dershane Temsilcilerinin Görüşleri	26
c. MEB'in Görüşleri	27
C- ARAŞTIRMANIN PROBLEMATİĞİ	28
1- Özel Dershanelere Niçin İhtiyaç Duyulmaktadır?	28

2- Dershaneler Olmasaydı Ne Olurdu?	29
3- Özel Dershanelerin Belli Başlı Sıkıntıları Nelerdir?.....	29
4 Özel Dershanelerin Kendilerinin Yarattığı Sorunlar Nelerdir?	30
5 M.E.B.'e göre Dershanelerin Sakıncaları Nelerdir?	31
6 Dershanelerin Kapatılmasının Yaratacağı Sıkıntılar Nelerdir?	32

II. BÖLÜM

A- DOĞRUDAN İŞLEVLERİ YÖNÜNDEN ÖZEL DERSHANELER	34
1- ÖSS'yi Kazandırma	34
2- Gençleri Üst Okullara Hazırlama	34
3- Gençleri Daha İyi Yetiştirme	35
4- Toplumsal İhtiyacı Karşılama.....	35
B- DOLAYLI İŞLEVLERİ YÖNÜNDEN ÖZEL DERSHANELER	36
1- Psikolojik Danışma ve Rehberlik İşlevi	36
2- Ekonomik İşlevi	36
3- Eğitimin Yaygınlaştırılması İşlevi	37
4- Demokratikleşme İşlevi	37
5- Sosyal ve Kültürel İşlevi	38
6- Gençleri Çatışmadan Uzak Tutma	39
7- Kazanamayan Gençlerin Yeni Ümit Kapısı Olma	39
8- Boş Zamanları Değerlendirme	40
9- Öğrencilere Çalışma Alışkanlığı Kazandırma	40
10- Fırsat Eşitliği Sağlama.....	41

III. BÖLÜM

A- UYGULAMALI ARAŞTIRMA.....	43
1- Araştırmanın Konusu	43
2- Araştırmanın Amacı	43
3- Araştırmanın Önemi	44
4- Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler	44
5- Araştırmanın Sınırlılıkları	45
B- GİRİŞ.....	46

SONUÇ	64
KAYNAKLAR	68
EKLER.....	71
ÖZGEÇMİŞ	74

TABLolar

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa</u>
1	1983-1984 Öğretim Yılı Resmi ve Özel Okul Karşılaştırması	23
2	1983-1984 ile 1990-1991 Öğretim Yılı Özel Okul Sayılarının Toplam Okul Sayısına Oranı (%)	24

KISALTMALAR

D.B.S.	DüzeY Belirleme Sınavı
D.P.T	Devlet Planlama Teşkilatı
L.G.S.	Liselere Giriş Sınavı
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
Ö.S.S.	Öğrenci Seçme Sınavı
Ö.S.Y.M.	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖZ.DE.BİR.	Özel Dershaneler Birliği Derneği
S.T.S.	Seviye Tespit Sınavı
t.y.	Basım tarihi yok
Ü.H.P.U.	Üniversiteye Hazırlık Programı Uygulayan Dershaneler
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

GİRİŞ

Günümüzde eğitim, bilgi toplumuna gidilen yolda arayışların ve yeniden yapılanmaların asıl kaynağı olmuştur. Bu konuda dershaneler ve özel eğitim kurumları da yüksek öğrenime devam edecek öğrencilerin hazırlanmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Eğitim sistemimiz içinde sorunlar ve sınav sistemleri dershaneleri zorunlu hâle getirmiştir. Bundan dolayı bu araştırma ülkemizde faaliyet gösteren dershanelerin doğrudan ve dolaylı fonksiyonlarını açıklamak için hazırlanmıştır.

Ülkemizde uygulanan üniversite seçme sınavları öğrencilerin bu sınava yönelik olarak daha düzenli ve sistemli çalışmalarını zorunlu kılmıştır. Ancak bir yere talep arzdan çoksa bir yarışma olması doğaldır. Bu nedenle arzın talebi karşılayamadığı yüksek öğrenime geçişte büyük bir yarış bulunmaktadır. İnsanımızın daha iyiyi yakalama, daha fazla başarılı olma, buldukları seviyeyi yükseltme ve yarışmada önde olma isteği, okul ortamında yapılan eğitimle bağlantılı yeni kurumların oluşmasına neden olmuştur.

Geçmişteki özel hocalardan ders alma geleneğinin günümüze kurumlaşarak yansımaları özel öğretim kurumlarını oluşturmuştur. Bu nedenle eğitim hizmetini kimin nasıl sunduğu değil, hangi nitelikte ve hizmetin başta T.C. Anayasası olmak üzere ilgili yasalara uygun olup olmadığı önemlidir. Ancak dershanelerin varlığını da okul veya sistemdeki yetersizliğe bağlamamak gerekir. Bütün okullar kendilerine verilen sorumluluğu yerine getirmeye çalışmaktadır.

Dershaneler bu sınav yarışında öğrenciyi bir adım öne çıkarmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda da “Dershaneler bilgiyi ezberleten, test alışkanlığını ve yeteneğini geliştiren yerler değildir. Onların da amacı düşünen yorumlayan sağlam karakterli özelliklere sahip bilgi toplumu insanını oluşturmaktır” (Şahin, 2002; 1).

Araştırmada Türk Eğitim Sisteminde, Özel Eğitim Kurumları içinde yer alan “Özel Dershanelerin Doğrudan ve Dolaylı Fonksiyonları” araştırılmıştır. Bunun paralelinde özel dershanelerin Türkiye’de eğitim sahnesine çıkışı, varoluş çabaları, özel dershanelerin tarihsel süreç içerisinde kapatılma tartışmaları incelenmiştir.

I.BÖLÜM

A) KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1- Eğitim :

Genellikle her eğitimci, eğitimi değişik ifadelerle farklı biçimlerde tanımlamışlardır. Kuşkusuz bu farklılaşmada eğitimcilerin değişik amaçları temel almaları rol oynamaktadır. Literatürde geçen tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır” (Tezcan 1997:3).

En geniş anlamda eğitim “İnsanın doğduğu andan başlayarak yaşamı boyunca süre giden ve ölümü ile noktalanıp oluşturduğu verileri çevresindekilere ve kendisinden sonrakilere aktaran uzun bir süreç içerisindeki hayatta kalabilme becerisi, ekonomik, sosyal ve kültürel kavramları öğrenme, kullanma ve geliştirme, bilgi ve birikim alışverişi sistemidir” (Gökçe 1996: 17). Eğitim yaşam boyu süren bireyin sosyalleşmesini sağlayan en temel kurumdur. Bu durumda bireyin davranışlarında içinde yaşadığı toplumsal yapıya ve coğrafi koşullara göre değişiklikler olur.

Eğitimin öğretimi kapsayan bir anlamı da vardır. “Eğitim bireyin yaşama etkin bir şekilde uyumunu sağlayan rasyonel faaliyetler bütünüdür. Öğretim ise kişi ve grupların planlanmış bir biçimde belli bir amaç ve sistemle, uygun bir ortamda ilgili grubun davranışlarını analiz etme sürecidir” (Akarsu 1993: 36).

Emile Durkheim’e göre eğitim, “doğanın, sosyal kurumların ve diğer insanların bizim zekamız ve irademiz üzerinde icra etmeye muktedir oldukları tesirdir” (Kurtkan 1977: 44). Durkheim eğitimde, bireysel, toplumsal ve psikolojik faktörlerinin yanında, coğrafi koşulların önemini de belirtmektedir. Belirtilen bu faktörler sonucunda toplumda eğitilmiş insan gücü oluşur. Bu güç, içinde yaşadığı toplumun refah düzeyini artıran temel etmendir.

Eğitim; insanın davranışlarını düzenleyen, kontrol eden, yaşam tarzını, düşüncelerini, zevklerini etkileyen, çevreye uyumunu sağlayan ve kazancına etki eden bir süreç olarak görüldüğünden aynı zamanda sosyolojiyi doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle eğitim sözcüğüne bu araştırmada geniş yer verilmiştir.

2- Gençlik :

“Gençlik, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir geçiş dönemidir. Gençlik kavramı zamana ve yere göre değişiklik göstermektedir. Gençlik çağdan çağa, toplumdan topluma farklı tutum, değer yargısı ve davranışlar gösterir. Bu nedenle gençliğin evrensel bir tanımını yapmak güçtür” (Kocacık 1987: 4). Çünkü genç kavramı her bilimde, her ülkede, her kıtada, her ideoloji ve dinde farklı yasal ve siyasal uygulamalara tabidir. “Bu durumda toplumun genç olarak kabul ettiği kişilerin tümüne ‘genç’ adını vermek gerekecektir” (Kocacık 1985: 19).

Gençlik kavramı bilimlerin dışında günlük yaşamımızda da farklı yorum ve tanımlamalara tabidir. Kimisi genç olmayı, ileri düşünceli olmakla, kimisi kendini genç hissedebilmekle, kimisi askerlik çağına gelmekle, kimisi ekonomik bağımsızlığını kazanıp toplumun bir üyesi olmakla, kimisi de tüketici konumundan üretici konumuna geçmekle, kimisi evlenip yuva kurmakla eş anlamlı algılamaktadır.

Gençlik kavramı, daha çok toplumsal ve biyolojik bir kavram olarak, bir geçiş aşaması ve sosyal bir kategori olarak ele alınmaktadır.

Özel dersane ve bu dersanelere devam eden öğrenci sayısı ülkemizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle araştırmada özel dersanelere devam eden gençlik üzerinde durulacaktır.

3- Özel eğitim

Özel eğitimin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayarak onları toplumla bütünleştirmek ve meslek sahibi yapmaktır. Türkiye’de, görme engelliler, işitme engelliler, ortopedik engelliler, zihinsel engelliler, uzun süreli hasta çocuklar olmak üzere beş engel grubundaki çocuklara ve gençlere özel eğitim okullarında eğitim hizmetleri sunulmaktadır (www.meb.gov.tr).

4- Öğretim

“Tek taraflı olarak belli konuda kişilere bilgi verme, bilgi aktarma işidir” (Tezcan 1997:4). Bir dersin öğretim programında belirlenen esaslara uygun bir öğretme- öğrenme süreci için gerekli hazırlıkların yapılması, böyle bir sürecin gerçekleştirilmesi ve bu sürecin,

ürün olarak ortaya çıkması beklenen davranışların tümü görülünceye kadar, olabildiğince etkili ve verimli bir şekilde sürdürülmesi hizmetidir (www.meb.gov.tr).

5- Özel öğretim

Milli Eğitim Bakanlığınca denetlenmek ve yasalara karşı olmamak şartıyla özel öğretim kurumları tarafından yapılan öğretimdir (www.meb.gov.tr).

6- Özel öğretim kurumları

Yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulmuş olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altında faaliyet gösteren öğretim kurumlarının hepsine birden özel öğretim kurumları denmektedir.

7- Özel dersane

Özel dersaneler, bir üst okulun giriş sınavına öğrenci hazırlamak ya da öğrencilerin devam ettikleri okullarda izledikleri eğitim öğretim faaliyetlerini desteklemek gibi işlevleri gerçekleştiren özel eğitim kurumlarıdır (Şirin 1998:11). Ayrıca “özel dersane” kavramını “Temel eğitim ve orta öğretim okulları öğrencilerini daha iyi yetiştirmek, okul dışından bitirme sınavlarına girmek isteyenler ile üniversite ve her düzeydeki öğretim kurumlarının giriş sınavlarına adayları hazırlamak amacı ile açılan aynı zamanda ticari amaç güden özel eğitim kurumları” olarak da tanımlayabiliriz (Ergün 1990: 8).

8- Öğrenci kontenjanı

Özel dersane ve üniversiteye hazırlık programı uygulayan özel dersanelerin tek oturumda kabul edebileceği öğrenci sayısıdır.

9- Fonksiyon kavramı

Toplumsal olayları tek bir nedenle açıklamaya çalışmak, sosyolojide özellikle kaçınılması gereken bir tutumdur. Toplumsal olaylar, parçaları birbirinden kolayca ayıramayan bir bütün oluştururlar. Ancak bütünsel ve bütüncü bir yaklaşımla ele alındığında, tek yanlı ve çoğu zaman yanıltıcı nedensel ilişkilerin kurulması önlenebilecektir (Tolan 1996: 249).

Özgün bir metodoloji ve toplum teorisi olarak işlevselcilik, ilk önce Comte, Spencer ve Durkheim'in çalışmalarında, daha sonra da 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başlarında Antropolojide bilhassa A.R. Radcliffe-Brown (1881-1955) ile Bronislaw Malinowski'nin (1884-1942) yazılarında ortaya çıkmıştır. Toplumsal kurumların yalnızca özgül toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere varolduğu şeklindeki argümanından dolayı, sosyolojik işlevselciliğin gelişmesini en çok etkileyen kişi olarak genellikle Durkheim'in adı anılmıştır. Nitekim Durkheim *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*'nda: "...toplumsal bir fenomeni açıklamak için, onu üreten asıl neden ile yerine getirdiği işlev ayrı ayrı incelenmelidir" demektedir (Swingewood 1998: 265).

Değişik bilimlerde ve özellikle Biyolojide başvurulan "*fonksiyonel analiz*" metodunun uygulanması toplumbilimde "*fonksiyonalizm*" adı verilen geleneği ortaya çıkarmıştır. Kurum, olay ve olguları, örf ve adetleri ve diğer yapısal unsurları açıklayabilmek için bunların yerine getirdikleri fonksiyon ya da rolleri dikkate almak gerektiği düşüncesi bu yöntemin hareket noktasıdır.

Toplumbilimde "*fonksiyon*" terimi 3 ayrı anlamda kullanılmaktadır:

- 1- Bir anlamda fonksiyon, statü, mevki, meslek, meşgale, fayda, iş demektir. Belirli bir mevkii işgal eden kişinin yükümlendiği işlerin bütününe de fonksiyon denilebilir.
- 2- Matematik anlamda fonksiyon ise iki veya daha fazla unsur, değişken arasındaki ilişkiyi ifade eder. Sözelimi doğurganlık oranının bireylerin gelirleri ile fonksiyon içinde bulunduğu söylendiğinde matematik anlamda bir fonksiyon ilişkisi kurulmuş olur ve bu fonksiyon bir grafikte de belirtilebilir.
- 3- Fonksiyon kavramının üçüncü anlamı ise biyolojik niteliktedir. Nasıl, sözelimi, karaciğerin tüm organizmaya, insan bedenine ilişkin bir fonksiyonu varsa,

toplumbilimde de ailenin, belirli bir inancın, sosyal değerin tümü ile toplumun faaliyet ve varlığını sürdürmesine katkı yapan fonksiyonu vardır.

İşte toplumbilimde fonksiyonalizmin esasını oluşturan “fonksiyon” kavramının bu üçüncüsü kullanılmaktadır. Bir sistemin anlaşılabilmesi için, bunun unsurlarının parçalarının, sistemin bütünü bakımından ne yapmakta olduğunu, bütüne karşı olan ilişkisinin neden ibaret bulunduğunu belirtmek gerekir (Dönmezer 1994: 150).

a. Sosyolojik İşlevselciliğin (fonksiyonalizmin) Genel Özellikleri

Swingwood sosyolojik işlevselciliğin genel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

1- Toplamlar birer bütündür; birbirleriyle ilintili parçalardan meydana gelen sistemlerdir. Her parçanın anlamı, yalnızca, sistem içinde özel bir işlevi yerine getirdiği, bütünlü ilişkisi içinde ortaya çıkar.

2- Sosyolojik bir kavram olarak Pareto'dan alınmış olan sistem kavramı, sosyolojik işlevselciliğin bütün türlerinin merkezinde yer almaktadır. Nitekim, işlevselciliği diğer bütüncül yaklaşımlardan ayıran özellik, parçaların bütünlü işlevsel ilişkisidir. Toplum bu şekilde, kalıplaşmış bir biçime sahip bir öğeler yapısı olarak tanımlanmış olmaktadır.

3- Toplumsal sistemi meydana getiren tüm öğeler, bir sistem olarak “ihtiyaçlar”ıyla ilintili özel işlevleri yerine getirmeleri ölçüsünde vazgeçilmez bir önem taşımaktadır. Parsonsçu işlevselcilik, toplumsal sistemlerin “genelde, sonsuza kadar varlığını sürdürmek istiyorsa her toplumda yaptırılması gereken şeyleri, şöyle ki, söz konusu sistemin korunması açısından zorunlu olan genelleşmiş koşulları gösteren” işlevsel ön gereklilikleri geliştirmiştir. Bununla birlikte Parsons, ön gereklilikleri dört başlık altında yeniden gruplandırmıştır: Adaptasyon, Hedefe Ulaşma, Bütünleşme ve Gizilgüç.

Adaptasyon, sistemin değişerek, sistemi ihtiyaçları doğrultusunda denetleyerek, kendi çevresine adapte olmasını sağlayan faaliyetlere; Hedefe Ulaşma, özgül hedeflere ulaşmayı sağlayacak kaynakların harekete geçirilip, metodolojik bakımdan bu tür hedeflerin peşinde koşturulmasına; Bütünleşme, sistemin dayanışmasına, onun birlik isteyen bir bütün şeklinde ayakta kalmasına; Gizilgüç ise, motivasyon biçimini alan enerjinin biriktirilip dağıtılmasına işaret etmektedir. Parsons daha sonraki yazılarında, bu dördüncü değişkene *modelin*

korunması ya da *gerilim yönetimi* adını vermiştir. Toplumlar, giderek karmaşık hale gelen yapılarıyla, yeni bütünleşme biçimlerini yaratmaktadır.

4- Yine de, sistemin bütün parçalarının (alt sistemlerin) bütünleşmesi asla “kusursuz” olamaz. Toplumsal sistemlerin temel eğilimi denge bulmaya, çeşitli kurumları arasında uyumlu bir denge kurmaya yöneliktir. Ancak “kötü bütünleşme” öğelerine de daima rastlanacaktır ve nitekim toplumsal denetim mekanizmalarının önemi buradan gelmektedir.

5- Sapma, gerginlik ve gerilimler, kurumsallaşma ya da toplumsal bütünleşme ve denge yönünde çözülme eğilimi sergileyen “işlevsiz” öğeler olarak vardır.

6- Toplumsal değişim adaptasyona uygun ve evrimcidir. Hızlı bir toplumsal değişim yaşıyorsa, bu, ekonomik kurumlardan ziyade kültürel kurumlar içinde olmaktadır. Hızlı toplumsal değişimlerde bile temel kurumsal çerçeveyi dokunmadan bırakma eğilimi vardır.

7- Toplumsal bütünleşmeye öz olarak, değer mutabakatıyla, ortak bilişsel yöntemlerle, yani mevcut toplumsal, politik ve ekonomik yapıyı meşrulaştıran bir dizi yaygın ilkeyle ulaşılmıştır (Swingwood 1998: 272).

b. Toplumbilimde İşlevselciliğin (fonksiyonalizmin) Gelişmesi

Ord.Prof.Dr. Sulhi Dönmezer’in “Toplumbilim” adlı eserinde de belirtildiği üzere toplumbilimde değişik tiplerde fonksiyonalizm varolmuştur:

1- Birinci tip “*mutlak fonksiyonalizm*”i Malinowski, temsil etmektedir.

Malinowski’ye göre kültürün birliği, tümlüğü, toplumdaki bütünleşmenin temelidir; hiçbir kültürde rastlantı, yararsız kültür unsuru bulunamaz; böyle olunca antropolog incelediği her kültür unsurunun toplumda ne gibi bir gereksinimi karşıladığı sorusunu cevaplandırmalıdır. Her kültür unsuru bir ihtiyacı karşıladığı için vardır; bir ihtiyacı karşılamayan kültür unsuru varlığını sürdüremez.

Her toplum ahenkli bir kültürün sahibidir. Bir kültürü orijinal kılan husus, kendisini oluşturan unsurların birbirleriyle olan ilişkisi ve ahengidir. Rastlantı (tesadüfi) kültür komplekslerinin varlığı kabul olunamaz; her kültür unsuru yararlı ve zorunludur.

Malinowski'nin böylece belirttiği mutlak fonksiyonalizm üç varsayıma dayanmaktadır:

- a) Toplum bir *fonksiyonel birliktir*; böylece toplumdaki uygulama ve inançlar yalnız kültürün tümü bakımından değil fakat kişilerin mutluluğu için de etkindirler.
- b) *Fonksiyonalizm evrenseldir*, standartlaşmış sosyal ve kültürel unsurların olumlu fonksiyonları vardır. Bütün uygarlık düzenlerinde her adet, örf, maddi şey, fikir, inanç hayati bir fonksiyonu yerine getirir.
- c) Her kültür unsuru, inanç organik bütünün zorunlu, vazgeçilmez bir kısmını meydana getirir. Böylece toplumsal sistemde belirli fonksiyonları yerine getiren, bu konuda uzmanlaşmış ve başka unsurlarla ikamesi kabil olmayan yapı unsurları vardır.

Mutlak fonksiyonalizm telakkisi bazen çok garip sayılabilecek sonuçlara da götürebilir. Oysa Durkheim'in de çok önceleri belirttiği gibi, toplumda fonksiyonu bulunmayan (afonctionnels) unsurlar da vardır; bir zamanlar fonksiyonu olan bazı yapılar, bu fonksiyonlarını kaybettikleri halde varlıklarını sürdürebilirler.

Ünlü Amerikan etnoloğu Kluckhohn şu misali veriyor: bugün Avrupa erkek elbiselerinin kollarında yer almakta devam eden ve hiçbir faydası olmayan düğmeler sadece bir adeti ve geleneği devam ettirmektedir.

2- "*Nisbi, göreceli (relativist) fonksiyonalizm*"i benimseyen Merton ise bu mutlak fonksiyonalizmi şöyle eleştirmektedir:

a) Bütün insan toplumlarında standartlaştırılmış her türlü faaliyetin, toplumun bütünü bakımından, bir fonksiyon yapmakta bulunduğu hakkındaki görüş hatalıdır. Bu varsayım özellikle dinin fonksiyonel yorumu bakımından hatalı sonuçlara götürür; çünkü din bazen bütünleşmeyi bozucu fonksiyon da yapabilir. Bu itibarla fonksiyonel 'bütün'ün, 'birlik'in mutlak bir model olarak kabulü tehlikelidir.

b) Bazı kültür unsurları fonksiyonel olmayan, disfonksiyonel etkiler de yapabilirler ve disfonksiyonel olabilirler.

c) Aynı bir unsur farklı fonksiyonları yerine getirebilir ve aynı bir fonksiyon değişik unsurlar tarafından gerçekleştirilebilir yani bir takım *fonksiyonel muadiller* vardır.

Merton, Amerikan siyasal mekanizması üzerinde yaptığı fonksiyonel analizde (Social Theory and Social Structure) bu görüşlerini uygulamaktadır. Merton'a göre siyasal mekanizma (Machine Politique) gayri resmi bir güçtür. Bu mekanizma sadece seçimler

bakımından önem taşımakta ve fakat aynı zamanda yasal bir sosyal yardım hizmeti olarak da çalışmaktadır; idare üzerinde nüfuz icra ederek bazı insanların bir kısım imtiyazlardan yararlanmalarını da sağlamaktadır. Esasen diğer bazı insan toplumlarında da özel yararlar ile idare arasında irtibat sağlayan gayri resmi örgütler vardır (bizdeki ilçe başkanları, ceza evlerindeki dayılar gibi).

3- Bu konuda üçüncü eğilim Parsons tarafından temsil edilmektedir ve *yapısal fonksiyonalizm* (structuro-fonctionnalism) olarak adlandırılmaktadır. Bu görüşe nazaran sosyal sistemler ahenkli bütünlerdir ve kendileri ile zıtlaşacak sonuçlara götürecek kurum ve uygulamaları kabul edemezler. Fonksiyon kavramı da bu çerçevede içinde tanımlanmalıdır (Dönmezer 1994: 152-155).

c. Disfonksiyon, Afonksiyonel Yapı

Sosyal sistemin ve tüm yapısının devamında olumsuz etki yapan yapısal unsura *disfonksiyon* denilir. Disfonksiyonlar toplumda veya sorumlu kuruluş ve kurumlarda, sosyal düzende bazı noksan ve kusurların bulunduğu bilincini meydana getirir. Hatta disfonksiyon, bazen fonksiyonel ikame aracı da olabilir. Mesela çocuklar arasında küçük suçlar işlemek için oluşan çete, normal sosyal hayat kurumlarının, sözgelimi çocuk kulüplerinin, çocuk bahçelerinin yokluğunu gideren bir fonksiyon görmekte, bir ikame aracı olabilmektedir. Bazen normal olarak fonksiyonel olan sosyal faaliyetler, belli şartlar içinde disfonksiyonel olabilirler. İdarede aslında belirli amaçları elde etmek, sözgelimi dürüstlüğü sağlamak için oluşan şekilciliğin, formalizmin (kırtasiyecilik) disfonksiyonel etkileri gibi (Dönmezer 1994: 156).

Bir fonksiyonel mekanizma, yerine getirmesi gereken ihtiyacı uygun bir biçimde karşılayamadığında, yerini bir diğeri alır. Örneğin ihtiyarlara bakılması, onların hayatlarını belli bir rahatlık içinde sürdürebilmeleri için zorunlu bazı normların ve sosyal değerlerin varlığı gerekir. Sosyal sistemin bu hususa ilişkin unsurları, çeşitli sebeplerle işlememeye başlayınca, bunların yerini kanuni yardım, emeklilik rejimleri gibi aileye ait geleneksel fonksiyonların bazı kurumlara aktarılmasını belirten diğer unsurlar almaktadır. Yeni ailenin eski fonksiyonları artık yerine getiremediği toplumlarda bu fonksiyonları, mevcut olan veya yeni oluşan, bazen de kendiliğinden gelişen başka kurumlar almaktadır. Günümüzün Batı toplumlarında olduğu gibi (Dönmezer 1994: 157).

d. Açık ve Saklı Fonksiyonlar

Merton fonksiyonları “açık” (manifeste) ve “saklı” (latente) olarak ikiye ayırmıştır:

Açık fonksiyon, belirli bir sosyal ünitenin tam bilinçli olarak düzen ve uyumuna katkıda bulunan objektif neticelerdir.

Saklı fonksiyon aynı nitelikte bulunan ve fakat irade dışı ve bilinçsiz neticelerdir. Görülüyor ki, sistem iştirakçilerinin bildirdikleri, hedef olarak tutturdıkları ve sistemin uyumunda, düzeninde yardımcı olan, maksat güden fonksiyonlar “açık fonksiyonlar”dır. Buna karşılık sistem iştirakçilerince bilinerek ve maksatla kullanılmayan fonksiyonlar “saklı fonksiyonlar”dır (Dönmezer 1994: 157).

Örneğin bazı toplumların alt grupları ve mensupları yılın belirli zamanlarında dini maksatla bir araya gelirler. Mesela hac ibadeti ve bayram namazı gibi. Bu tür törenlerin belirli ve açık fonksiyonları vardır: bir arada bulunmak ve dini bir borcu yerine getirerek öbür dünyayı kazanmak gibi. Fakat bu törenlerin ve ibadetlerin açık fonksiyonları yanında saklı fonksiyonları aynı bir din grubunun veya genel olarak tüm toplumların üyelerini bir araya getirerek grubun kimliğini (aynietini) kuvvetlendirerek, dayanışmayı arttırmak, unutulması ve ayrı yaşanması dolayısıyla gevşemesi muhtemel olan örf ve adetleri yeniden hatırlatarak bunların varlıklarını korumak, uygulamalarında da bunları kuvvetlendirmektir. Tüm bunlar söz konusu törenlerin ve de ibadetlerin saklı fonksiyonlarını oluşturmaktadır.

Doğu toplumlarında temelsiz (batıl itikat) gibi gözüken birçok inançların böyle bir takım saklı fonksiyonları vardır. Örneğin geceleyin tırnak kesmenin günah olduğu konusundaki batıl gözüken inancın saklı fonksiyonu karanlıkta tırnak keserken yanlışlıkla parmağını kesme olasılığını yok etmektir. Merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceğine ilişkin normun veya inancın da böyle buna benzer saklı fonksiyonu vardır.

B) KURAMSAL ÇERÇEVE

1- Türk Eğitim Sisteminin Genel Karakteristikleri

İslamı benimsemeden önceki devrede Türklerin; “askerlik eğitimine, törelere büyük önem verdikleri; aile ve halk okulu olan ‘oda’larda kültürel ve toplumsal konularda çocukların yetiştirildiği, halk eğitiminin ağır bastığı anlaşılmaktadır” (Başaran 1978: 141).

Hala bu eğitimin izleri Anadolu’nun, televizyon girmemiş köylerinde görülmektedir. Bu ‘oda’lar sosyalleşme sürecinde önemli bir role sahiptir.

“Eski Türklerde kahramanlık ve savaş eğitimi yanında, din de kısmen eğitim aracı olmuştur” (Akyüz 1982: 5).

Cumhuriyet’ten önceki eğitim sistemimizin temel teşkilatını, medrese, mektep ve tekke üçlüsü teşkil ediyordu. 12. asra kadar ve Osmanlı Devleti’nin ilk 150 yıllık döneminde, medrese, hem müspet ilimlerin ve hem de din ilimlerinin öğretildiği tek öğretim müessesesidir. Mektepler, özellikle Tanzimat Hareketi’nden sonra ayrı adlar altında, müspet ilimlerden uzaklaşan medreselerin boşluğunu kapatmak üzere kurulmuşlardır. Tekkeler ise, asırlarca manevi ve ahlaki eğitim mekanları olmuşlardır (Akgündüz t.y.: 164-165).

29 Nisan 1857’de Maarif-i Umumiye Nezareti (Milli Eğitim Bakanlığı) kuruldu, 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitim daha ileri bir sisteme bağlandı. 1908’e kadar yürürlükte kaldı (MEB 1973: 10).

Medreselerin fonksiyonunu tamamlamasından sonra Osmanlı’da görülen manzara şöyleydi: “Osmanlı toplumunun birbirinden farklı iki temel eğitimi (medrese sistemi ve Tanzimat Mektepleri sistemi) tekkeler, zaviyeler, yabancı okullar, azınlık okulları gibi, amaçları birbirinden farklı eğitim kurumları tarafından yürütülüyordu. Bunlar birbirine zıt dünya görüşleri geliştiriyorlar dolayısıyla birbirine zıt insanlar yetiştiriyorlardı” (Sağ 1985: 29). İşte bu ikilik sistemi, Osmanlı’dan yeni kurulan Cumhuriyete miras kalmıştır. Yeni yönetim bu sistemi kökten değiştirme yoluna girer.

Atatürk bu geleneksel eğitim sistemi hakkındaki düşüncelerini, 16-21 Temmuz 1921 günleri arasında Türkiye Ulusal Eğitim İşlerinin programını hazırlamak amacı ile Ankara’da toplanan “Maarif Kongresi”ni açarken yaptığı konuşmasında şöyle açıklar: “Bu güne kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, ulusumuzun gerileme tarihinde en önemli etken olduğu inancındayım. Onun için bir milli eğitim programından söz ederken, geçmişin boş

inançlarından ve yaratılışımızın nitelikleriyle hiç de ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelen tüm etkilerden büsbütün uzak, ulusal yaratılış ve tarihimize uygun bir kültür düşünüyorum” (Öztürk 1994: 25).

Demokrasinin eğitimden beklentisi eğitimin içeriğidir. Türk vatandaşına kazandırılması gereken eğitim profili nedir? Bu profil kazandırılırken eğitimde hangi kurallara uyulacaktır? Birinci soru eğitimin genel amaçlarını, ikincisi ise temel ilkelerini ilgilendirmektedir (Baloğlu t.y.: 21).

2- Türk Milli Eğitiminin Amaçları ve İlkeleri

Bugünkü Türk eğitim sisteminin yasal dayanağı 14 Haziran 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na dayanmaktadır. Sistemin amaçları ve ilkeleri ilk kez bu kanunda belirtilmiştir.

14.06.1973 tarihinde yürürlüğe giren 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alır ve bu hizmet sektöründe çalışanların hedefleri ile görev ve sorumluluklarının belirlenmesinde temel teşkil eder.

Bu kanun, Türk Milli Eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde ele alır (madde:1).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitiminin amaçlar genel ve özel amaç olarak belirlenmiştir.

2.a) Genel Amaçlar

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milleti'nin bütün fertlerini,

1- Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin milli, ahlaki ve insani manevi, kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip olan, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini genişleterek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak, öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milleti'ni çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (madde:2).

2.b) Özel Amaçlar

Genel amaçların böyle açıklanmasından sonra, aynı kanunun 3. maddesinde özel amaçlara temas edilerek, Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir (madde:3).

a- Genellik ve Eşitlik İlkesi'ne göre; eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz (madde:4).

b- Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları İlkesine göre; Milli Eğitim hizmeti Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunu ihtiyaçlarına göre düzenlenir (madde:5).

c- Yönelme İlkesi'ne göre; Fertler, eğitimleri süresince, bilgi istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Milli Eğitim sistemi, bu bakımdan, yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır (madde:6).

d- Eğitim Hakkı İlkesi'ne göre; Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar (madde:7).

e- Fırsat ve İmkan Eşitliği İlkesi'ne göre; Eğitimde kadın-erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır (madde:8).

f- Süreklilik İlkesi'ne göre; Fertlerin genel mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uygulamalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir (madde:9).

g- Atatürk İnkılap ve Atatürk Milliyetçiliği İlkesi'ne göre; Eğitim sistemimizin her derecede ve türde ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk Milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir. Çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yaparak, Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır (madde:10).

h- Demokrasi Eğitimi İlkesi'ne göre; Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olması gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır. Ancak eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilemez (madde:11).

ı- Laiklik İlkesi'ne göre; Türk Milli Eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır (madde:12)

i- Bilimsellik İlkesi'ne göre; Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları

gereğince donatılıp güçlendirilir, bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir (madde:13).

j- Planlılık İlkesi'ne göre; Milli Eğitim gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşme gereği teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunda tespit edilir. Her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir. Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır (madde:14).

k- Karma Eğitim İlkesi'ne göre; Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya erkek öğrencilere ayrılabilir (madde:15).

l- Okul ile Ailenin İşbirliği İlkesi'ne göre; Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu maksatla okullarda okul aile birlikleri kurulur. Okul aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir (madde:16).

m- Her Yerde Eğitim İlkesi'ne göre; Milli Eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde ve her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmi özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir (madde:17).

3- Eğitimin İşlevleri

a) Kültürel İşlevi

Devlet tarafından yürütülen Milli Eğitim faaliyetlerinin en önemli fonksiyonu toplumun geçmişten gelen örf, adet, gelenek, görenek ve diğer manevi kültür öğelerinin yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Bu aktarım o toplumun değerlerinin ve toplumsal normlarının öğretilmesi yoluyla gerçekleşir. Bu görev bir yandan zararlı olabilecek anti-sosyal etkenlere karşı

koymayı içine alır diğer yandan kültürel miras genç nesle dil, tecrübe ve bilgi şeklinde aktarılır. Birey özgün ya da yaygın eğitimde bilgi transferini dil yoluyla gerçekleştirir.

Eğitimin kültürel fonksiyonu, çocuğun toplumsallaştırılmasıyla gerçekleşir. Toplumun değerleri ve toplumsal normları çocuğa çeşitli yollarla öğretilir. Bu süreçle kültür çocuğa aşılır.

b) Ekonomik İşlevi

Eğitimin ekonomik işlevi, ekonominin gereksinimlerine uyan ve geleceğin tüketicilerine gerekli bilgiyi verecek insan gücü ile birlikte beyin gücünü sağlamaktır. Ekonomistler kesin olarak ölçme güçlüklerine rağmen, üretimin artış oranında eğitimin önemli bir rol oynadığını göstermişlerdir (Tezcan 1997:58).

Eğitime yapılan yatırım, fiziksel sermayeye yapılan yatırım gibi değerlendirildiğinde, bireylerin ve toplumun bu yatırımın maliyetinin üzerinde bir fayda elde etmeleri gerekir. “İnsan sermayesi” olarak bilinen kavram, eğitimle verimlilik ve gelir arasında doğrudan bir ilişki kurar. Bu ilişki şu şekilde ifade edilir (Özden 2002: 223).

Eğitime Yatırım → Daha Yüksek Verimlilik → Daha Yüksek Gelir

Eğitime yapılan yatırım bireylerin daha üretken ve verimli olmalarını sağlar. Yüksek verimlilik bireyler için daha yüksek gelir demektir. Nasıl ki, maliyeti yüksek bir üretim aracının maliyetinin üzerinde bir iş yapması ve gelir getirmesi beklenirse, aynı şekilde eğitilmiş bir bireyin de bu eğitimin maliyetinin üzerinde bir verimlilik göstermesi beklenir.

“Eğitim, ister kamu tarafından verilsin, ister özel sektörde, ister karma olarak eğitim faaliyetlerinin kalitesinin artması, toplam kalite anlayışının eğitim hizmetlerinde önem kazanması üreticileri daha ucuz, daha kaliteli mallar üretmeye ve en iyiyi başarmaya zorlayacaktır ki bu da ekonomik dengeleri sağlayıcı etkiyi yaratacaktır” (Aydemir 1993: 53-88).

c) Çocuğun Toplumsallaştırılması İşlevi

En geniş anlamıyla toplumsallaşma, çocuğun eğitimi demektir. Bu sürece, aynı zamanda “topluma hazırlanma” diyebiliriz ki birey, bu süreçle, belli bir topluma dar anlamda ise belli bir gruba bütünleşmektedir. Birey toplumsallaşırken toplumsal etkileşime tabi olur (Tezcan 1997:34). Eğitimin kültürel fonksiyonu, çocuğun toplumsallaştırılmasıyla gerçekleşir.

Toplumun değerleri ve kuralları çocuğa çeşitli yollarla öğretilir. Bu süreçle kültür çocuğa aşılır (Tezcan 1997:53). Eğitim yoluyla çocuk topluma kazandırılır.

d) Siyasal İşlevi

Eğitimin siyasal niteliği, onun devletin bir işlevi oluşundan ileri gelmektedir. Siyasal bakımdan devletin iki temel görevi vardır. Devletin birinci görevi, devletin siyasal sistemini sürdürecektir sadakatli yurttaşların yetiştirilmesidir. Devletin belirleyeceği eğitim sistemiyle bu rejimin güvenliği ve sürekliliği sağlanacaktır. Böylece toplumda birlik ve bütünlük sağlanır. Eğitim demokrasinin bir koşulu ve onun yaşaması için gerekli olan bir kurumdur.

Eğitimin ikinci siyasal işlevi önderlerin seçimi ve eğitilmesidir. Yeni nesillerin sevk ve idare edilmesi, yeni dünya düzenini benimsemiş idarecilerle mümkündür. Bu işlev aynı zamanda bürokrat ve memur kadrolarının oluşturulmasıdır. Ancak siyasal fonksiyonun olumlu çalışması için demokrasinin kuvvetli olduğu bir devlet-birey-toplum ilişkisine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde iktidarda bulunanlar yasaları kendi istekleri doğrultusunda kullanıp, eğitim sistemini de kendi amaçlarına hizmet edecek biçimde etkileyebilirler (Şahin 2002: 5).

e) Yenilikçi ve Değişmeyi Sağlayıcı Elemanlar Yetiştirme İşlevi

Yenileşme hem yeni yöntemler, hem de yeni düşünce sistemlerini ortaya çıkarır. Bu durumda eğitim sisteminin iki rolü görülür. Bunlardan birincisi, yenilikçi elemanlar sağlamak, diğeri ise asgari uyumsuzluklarla gerekli değişmeleri gerçekleştirmektir. Değişme zordur ancak değişimi sağlamak yeni düşüncelere açık bireylerin topluma katılımıyla mümkündür. Eğitim bu değişim sürecinde değişimi sağlayan güçtür. Okul ve bireylerce geliştirilen araştırmalar ve buluşlar teknolojinin yardımıyla hem yeni, hem de çözümlenememiş eski sorunlara yeni ve yeterli çözüm yolları bularak kültürel mirasa katkıda bulunur (Şahin 2002: 5).

f) Eğitimin Seçme İşlevi

Tezcan'a göre, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması her devlet için siyasal bir amaçtır. Ancak bir ülkenin nüfusu farklı yetenekteki kişilerden oluşmaktadır. Eğitimin seçme işlevi bu farklı yetenekteki bireylerin en üstün yanlarının belirlenmesidir. Ayrıca onların en iyi şekilde eğitilip, gelecekte kendilerinden iyi şekilde yararlanılmasını sağlamaktır. Bu işleyle eğitimde

fırsat eşitliği de sağlanmış olacak, her birey kendi yeteneklerine göre eğitimi almış olacaktır. Ancak Türkiye’de seçme işlevi tam olarak uygulanamamaktadır. Bu nedenlerle üstün yetenekli çocuklar yurt dışına gitmekte ve bu durum beyin göçüne neden olmaktadır. 1948 yılında müzik ve plastik sanatlarda üstün yetenekli çocuklar eğitilmeye başlanmış, 1972’ye kadar ancak 17 kişi bu imkandan yararlanmıştır. Buna Anadolu’daki çocukların seçilememesi bir etken olarak gösterilebilir. Ayrıca büyük şehirlerdeki çocukların bu konulara olan eğilimleri de bir başka etkindir (Tezcan 1997:56).

4- Özel ğretim Kurumları

Yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulmuş olan ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın denetim ve gözetimi altında faaliyet gösteren ğretim kurumlarının tümüne birden “zel ğretim Kurumları” denir. 625 sayılı özel ğretim Kurumları Kanunu’na göre özel ğretim kurumları:

Okul ncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim kurumları ve bu düzeyde haberleşme ile ğretim yapan kuruluşlar, çeşitli kurslar, dershaneler, ğrenci etüt eğitim merkezleri, biçki dikiş yurtları ve benzeri kurumlar. Özel ğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı’nın denetim ve gözetimi altındadır. “Bu kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için dzenlemezler. Ancak Türk Milli Eğitimi’nin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesinin gelişmesine fırsat ve imkan verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler” (625 sayılı özel ğretim Kurumları Kanunu”, MEB yay., Ankara, 1986, md.2).

5- Özel Dershanelerin Doğuşu ve Tarihi Gelişimi

Türkiye’nin yaklaşık bir buçuk asırdan beri devam eden batılılaşma ve modern bir toplum olma yönündeki çabaları içerisinde, yeni eğitim kurumları açma ve yaygınlaştırma içine büyük önem verdiği görülür (Duman 1984: 13).

Özel dershaneler, 625 sayılı yasa gereği devletin gözetim ve denetimi altında eğitim veren, 19. yüzyıldan beri Türk Milli Eğitiminin içinde yer alan kurumlardır. (Z.DE.BİR. Aylık Haber Bülteni 5, 1997: 4). Dershanelerin geçmişin çok eskilerine dayandığını söyleyen Koçer’e göre; 24 Ocak 1866’da Mahrec-i Aklam ve Mülkiye okulları mezunlarını askeri

liselere paralel olarak alıp sivil mühendis yetiştirmek üzere Mülkiye Mühendis okulu açıldı. Bu, okuldan ziyade dersane durumunda olan bir eğitim yeri idi. (Koçer 1991: 77)

Yaygın eğitim kapsamındaki özel dershanelerin, Türkiye'deki geçmişi cumhuriyet döneminden öncedir. 1915 yılında yayınlanan Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi'yle özel dershaneler yasal statü içine alınmıştır. İçinde bulunduğumuz çağda bilgi artışının oluşu, bireylerin öğrenmeleri gereken davranış sayısını da arttırmıştır. Buna paralel olarak da okulların sayısı artmaya başlamıştır. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar okul sayılarındaki nicel artış, öğrenci sayılarındaki artışın gerisinde kalmıştır. Öğrenci sayısındaki hızlı artış, okulların öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak sayıya ulaşmaması, yöneticileri, öğrencileri ve velileri sıkıntıya sokmaktadır. Özellikle yüksek öğretim kademesinde milyonları bulan öğrenci talepleri bu sıkıntıyı daha iyi bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum Milli Eğitim'de bir sorun olarak hala güncelliğini korumaktadır (Özsoy 2003: 20).

"Cumhuriyet'in ilanıyla her alanda, özellikle de eğitimde büyük yenilikler oldu. 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat kanunu ile dine dayalı eğitim veren geleneksel okullar kapatılmış ve laik eğitime geçilmiştir. 10.06.1935 tarih ve 2773 sayılı kanunla Özel Okullar Direktörlüğü kurulmuştur. 1924-1950 yıllarında okula devam eden öğrenci sayısı on kat artmıştır. Bu durumda anne ve babalar çocuklarına özel ders aldırıyorlardı. 13.01.1934 tarihinde Özel Ders Verme Beyannamesi yayınlanmıştır. 18.05.1955 tarih ve 4017 sayılı genelgede yabancı dil, ticaret ve ev ekonomisi alanlarında açılan kursların ve dershanelerin sayısı giderek artmıştır" (Şahin 2002: 20).

1963 yılından itibaren de eğitimde kalkınma planları düzenlenmiştir. Peki 5 yılda bir düzenlenen kalkınma planlarında eğitim alanında ne tür değişiklikler öngörülmüştür ve de neler yapılmıştır?

- **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967):** Devletin eğitime önem verdiği anlaşılmakta ve eğitim kurumsal bir hizmet olarak görülmektedir. Bu nedenle özel sektör eğitim kurumlarıyla ilgili bir çalışma planı hazırlamıştır (D.P.T. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1963-1967).

- **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972):** Özel eğitim kurumlarına karşı bu dönemde özellikle şüpheci bir biçimde yaklaşmış, her ne kadar özel girişimcilerin eğitime yönelmesinin yanlış olduğu açıkça belirtilmemişse de, teşvik edilmeleri açısından da net bir ifade kullanılmamıştır. 1950'den sonra ülkede meydana gelen sosyo ekonomik değişme ve

nüfusun hızla artması, mevcut okulların öğrencileri karşılayamaması, öğretmen açığı ve teknik donanım eksikliği eğitimi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu problemlerin günümüzde de devam ettiği bilinmektedir (D.P.T. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968-1972).

- **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977):** Bu dönemde yalnızca ana okullarından bahsedilmiş olup özel sektörün eğitim faaliyetlerinin ilkokul öncesi için uygun olduğu izlenimi verilmiştir (D.P.T. Üçüncü Beş Yıllık Kalkılma Planı: 1973-1977 md. 1468).

- **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983):** Bu dönemde devlet yönetimi özel sektörün eğitim faaliyetini eleştirmiştir. “Dershane sayılarının artması devlet gözüyle olumlu karşılanmamaktadır” (D.P.T. Dördüncü Beş Yıllık Kalkılma Planı: 1979-1983 md. 452-453).

Tablo No: 1

1983-1984 Öğretim Yılı Resmi ve Özel Okul Sayıları Karşılaştırması

	Resmi	Özel	Toplam	Özel Okul Yüzdesi
Okul Öncesi	2676	108	2784	%3,88
İlkokul	42272	83	47355	%0,18
Ortaokul	4780	84	4864	%1,73
Lise	2499	77	2576	%2,99
Genel	1148	72	1220	%5,90
Meslek-Teknik	1351	5	1356	%0,37
Toplam	57227	352	57579	%0,61

Kaynak: M.E.Bakanı Avni Akyol, T.B.M.M. 200'li Yılların Eşiğinde 1991 Yılı Bütçe Raporu, 16 Aralık 1990, Dünden Bugüne Özel Öğretim Kurumları, M.E.B. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü 1991.

Tablodan da anlaşılacağı gibi ülkemizde 1983-1984 eğitim öğretim yılında özel okulların devlet okullarına göre yüzdesi oldukça düşüktür. Okul öncesi eğitim kurumlarında bu yüzde biraz daha yüksektir. Bu tablo bize 3. ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda alınan kararları doğrulamaktadır.

-Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989): Bu dönemde özel sektörün eğitim faaliyetine katılmasının gerekliliği, teşvik edilmesinin faydalı olacağı ortaya konulmuştur (D.P.T. Beşinci Beş Yıllık Kalkılma Planı: 1985-1989 md. 551).

- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Bu planda özel sektörün ülkenin toplam eğitim faaliyetlerinin içindeki önemi belirtilmiş ve yeni eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesi için özel sektörden faydalanılması gerektiği belirtilmiştir (D.P.T. Altıncı Beş Yıllık Kalkılma Planı: 1990-1994 md. 821).

Beşinci ve Altıncı kalkınma planlarında devletin faaliyetlerinde liberal görüş hakimdir. Bundan dolayı okul öncesi ve genel lise alanlarında neredeyse %100'e varan artışlar olmuştur. Özel lise artışları özellikle üniversiteye girişte etkileri nedeniyle daha belirginlik kazanmıştır. Bu dönemde özel dershanelerin de çoğalmaya başladığı dikkat çekicidir. Bunun nedeni ise klasik devlet okullarının üniversite sınavlarında yeterli başarı düzeyini elde edecek eğitimi verememeleri sayıdır.

Tablo No: 2

1983-1984 ile 1990-1991 Eğitim-Öğretim Yıllarında Özel Okul Sayılarının Toplam Okul Sayısına Oranı (%)

	1983-1984 %	1990-1991 %
Okul Öncesi	3,88	6,04
İlkokul	0,18	0,34
Ortaokul	1,73	3,00
Lise	2,99	4,83
Genel	5,9	9,34
Meslek-Teknik	0,37	0,61

Kaynak: M.E.Bakanı Avni Akyol, T.B.M.M. 200'li Yılların Eşiğinde 1991 Yılı Bütçe Raporu, 16 Aralık 1990, Düünden Bugüne Özel Öğretim Kurumları, M.E.B. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü 1991.

Tablo 2'de 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki liberal görüşün hakimiyetini görmekteyiz.

-Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): “Bu dönemde eğitimle ilgili ciddi sorunların varlığı kabul edilmiştir. Devlet bu dönemde özel sektörü teşvik edici çalışmaların gerekliliğini düşünmektedir. Ancak eğitimde mevcut rejimin bozulmaması için de bazı denetleme ve kısıtlama mekanizmalarına ihtiyacın olduğunu belirtmiştir. Zorunlu eğitim dışında eğitim hizmetlerinin paralı olacağı, fırsat eşitliğini geliştirici önlemlerin geleceği belirtilmiştir” (D.P.T. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996-2000).

“Yüksek öğretime olan talebin artması ve bu artışla aynı oranda yüksek öğretim kontenjanlarının arttırılamaması ve sınavlarda kullanılan ölçme değerlendirme yöntemlerinin orta öğretimdeki yöntemlerden farklı olması, adaylar arasında bir yarışın yaşanmasına neden olduğu bir gerçektir. Bir yanda sınavların bir yarış havasında olması, okullarda öğretim kalitesinin yapılan sınavlara göre yetersizliği, diğer taraftan sınırlı kontenjanı olan yüksek öğretime girmek isteyen öğrencilerin özel ders almaları durumunu ortaya çıkarmıştır. Özel ders vermek Anayasa ve Devlet Personel Kanunu’na göre yasak olmasına rağmen özel ders veren öğretmenler belli bir dönem bu süreci yaşatmışlardır. Şu anda da ortaöğretim başarı puanının etkisiyle bu durum devam etmektedir. Özel ders konusunda bire-bir talep arzının artması sonucu, özel ders olgusu özel ders bürolarına dönüşmüştür. Özel ders ve özel ders büroları sistemi yasaklanmasına rağmen devam etmiştir. Bu olguyu gerçekleştirenlerin haksız, vergisiz kazanç elde ettiği, denetimlerin olmadığı ve fırsat eşitsizliğini artırdığı gerekçesiyle 625 sayılı özel öğretim kurumları yasasına dayanılarak özel dersanelerin kanunlaştırılması yoluna gidilmiştir” (Özsoy 2003: 21).

Ülkemizde seçme sınavlarının ortaya çıkmasından sonra sayıları hızla artan ve artışı kaçınılmaz bir hal alan özel dersaneler özellikle sosyo-ekonomik yönden avantajlı bölgelerde; Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirler başta olmak üzere bütün şehirlerde açılmıştır ve açılmaya devam etmektedir. Eğitim sistemindeki yerinin tartışılmasına rağmen özel dersaneler, hizmet vermeye devam etmektedirler (Özsoy 2003: 22).

“Kurtuluş Savaşı sonunda devletin içinde bulunduğu ekonomik durum ve eğitime olan ihtiyaç nedeniyle Atatürk, 1925 yılında TBMM açış nutkunda özel öğretim kurumlarına ilişkin olarak şu tavsiyede bulunmuştur. *‘Önümüzdeki sene için devletçe yapılabilecek azami fedakarlığı rica ederken, erbab-ı yesardan olan vatandaşlarımıza da çocuklarımızı özel teşebbüslerle okutup yetiştirmelerini önemle tavsiye ederim’* Atatürk’ün bu tavsiyesi üzerine Türk Eğitim Derneği kurulmuştur. Türk Eğitim Derneği’nin çabaları ile Ankara, İstanbul ve Zonguldak, illerinde özel öğretim kurumları açılmıştır. Atatürk’ün tavsiyesi sistem içinde özel öğretim kurumlarına yeni bir hız kazandırmıştır” (Şirin 1998: 21).

Özel dershaneleri denetlemek her zaman mümkün ve kolay iken, özel ders verme işini denetlemek mümkün olmayacak; böylece özel ders veren öğretmenler üzerindeki devlet denetimi ortadan kalkacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı teftişler sonucunda özel dershanelerin gerektiği gibi vergi ödemediği, öğretmenleri kanunlara aykırı usulsüz olarak çalıştırdığı, öğretmenlik formasyonunu tamamlamayanlara görev verdikleri, kontenjan fazlası öğrenci kaydettikleri, ücret tespit komisyonunun belirlediği ücretin dışında öğrencilerden ücret tahsil edildiği, göreve başlama izni olmadan faaliyete geçen dershanelerin olduğu gerekçesiyle birçok dershane kapatılmıştır.

1981 yılı hükümet programının orta öğretimle ilgili tedbirler bölümünde eğitimde fırsat eşitliğini bozan özel dershanelerin, kısa dönemde kontrol altına alınması uzun dönemde bu dershanelerin kapatılması ve fonksiyonlarının M.E.B.'e bağlı devlet okullarında açılacak hazırlık kurslarınca yerine getirilmesi yönünde bir direktif bulunmaktadır.

Bu direktif göz önünde tutularak özel dershaneleri kısa dönemde kesin kontrol altına almak amacıyla 1981 yılından itibaren M.E.B. tarafından 3 genelge ve 2 yönetmelikle yeni düzenlemelere gidilmiştir. 31.01.1981 tarih ve 1068 sayılı genelgeyle özel dershanelerin valiliklerce yapılan her türlü işlemleri M.E.B.'nin yetki alanına alınmış, öğretmen ve yöneticilerin ders saati ile sınıf mevcutları sınırlandırılmıştır.

16.06.1983 tarih ve 2843 sayılı kanunun, özel dershanelerin kapatılması tasarısıyla özel dershaneler resmen kapatılmıştır.

11.07.1984 tarih ve 3035 sayılı kanunla mevcut özel dershanelerin varlığını sürdürmelerine ve yenilerinin açılmasına yeniden imkan sağlanmıştır (Resmi Gazete 18472: 28 Temmuz 1984: 15). Bu değişikliğin en önemli özelliklerinden biri özel dershanelerin gelişmekte olan bölgelere açılmasını teşvik amacıyla ilgili kurumları bu bölgelere açacak olanların kalkınma planları ve programlarında uygun görülen teşvik araçlarından yararlandırılacağı öngörülmüştür.

Özel dershanelerin tarihi gelişimini dikkate alarak özel dershanecilik olgusunun ortaya çıkışındaki etkenleri maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hızlı bir nüfus artışı ve ailenin buna paralel olmayan ekonomik gelişme düzeyi.
- Ülkemizde yaygınlaştırılmayan ve kurumsallaşması tamamlanamayan eğitim sistemi.
- Siyasi iktidarların kendi politikalarını yansıtmaya istemi durumuna gelen eğitim sistemimizin varlığı.
- Dersliklerin, araç ve gereçlerin yetersizliği

- Kalabalık sınıfların olması
  - Bölgeler arası öğretmen ve eğitim dengesizlikleri
  - Okul sınav türü ile üniversiteye giriş sınav türünün farklı olması
  - Her yıl üniversiteye girmek için müracaat edenlerin sayısının artması ve bunların % 83'ünün üniversiteye girememesi
  - Okullardaki derslerin boş geçmesi veya bu alanda eğitim almamış diğer ders öğretmenleri tarafından doldurulması
  - Tatil sürelerinin uzunluğu, öğrencilerin yeteneklerine göre sınıflandırılarak eğitilmemesi
  - Okul-idare-öğretmen-öğrenci-veli ve rehberlik servislerinin ilişkisinin yetersizliği
  - Öğretmen yetiştiren kurumların tam netleşmemesi
  - Üniversiteye girişin rekabet halini alması
  - İkili-üçlü eğitime gidilmesi ve eğitimin kalitesinin düşmesi
- Bu ve benzeri nedenlerden dolayı özel dershanecilik ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmıştır.

6- Özel Dershanelerle İlgili Görüşler

Toplumda her örgüt, bir ya da birkaç işlevi gerçekleştirmek üzere kurulur ve bu işlev ya da işlevler, o örgütün amacını oluştururlar. Toplumsal yaşamda her hangi bir gereksinimi karşılayıcı nitelikte olmayan ya da başlangıçta böyle bir amaca sahip olduğu halde zaman içinde bu amacı yitiren örgütlerin yaşamlarını devam ettirmesi olanaksızdır. Bir eğitim örgütünün ülke eğitim sistemindeki yerinin belirlenebilmesi örgütün hangi gereksinimlerden doğduğunu, hangi temeller üzerine oturduğunu bilmekle olanaklıdır. Çünkü hiçbir toplumsal kurum, özellikle bir eğitim kurumu, bir zorunluluk olmadan, amacı, izlencesi, öngörülen bir hizmet ölçüsü saptanmadan toplumsallaşamaz.

“Türkiye’de Eğitim Sistemi içinde sayıları her yıl artan özel dershaneler, 1985 yılında ÖZ.DE.BİR., 1991 yılında GÜVEN.DER. adlarıyla iki farklı dernekte birleşmişlerdir. Dernekleşme süreciyle birlikte dershaneler sistem ve karar süreci üzerinde etkin bir baskı grubu oluşturmayı başarmışlardır. Dershanelerin siyasal ve ekonomik anlamda güçlenmeleri, dershanelere olan talebin artması ve toplumdaki değişimler sonucu; dershaneler olgusunun, süreç içinde özel okullar olgusunun, özel okullar olgusunun da özel üniversiteler olgusunu doğruduğunu söyleyebilmek mümkündür (Şirin 1998: 6)”.

Sonuç olarak; sistemdeki dersanelerin ilk biçimleriyle ortaöğretim kurumlarının, daha sonraki gelişmeleriyle de diğer kademelerdeki eğitim kurumlarının önüne geçebilecek boyutlara ulaşıyor olması dikkati çeken önemli bir noktadır. Bir bakıma sistemdeki boşluğu doldurduğu öne sürülen, üniversite sınavına girecek aday için gidilmesi zorunlulukmuş gibi görünen ve 1995 yılında 30 trilyonluk (Hürriyet, 1995), 1998 yılında 100 trilyonluk (Milliyet, 1998) büyük bir ekonomik Pazar oluşturduğu dile getirilen, her yönüyle gündemden düşmeyen, kapatılacak, kapatılamaz biçimindeki tartışmalarla kamuoyunu sürekli meşgul eden ve varlığı ile sistemin inkar edilemez bir parçası olan özel dersaneler araştırılmaya değer bulunmuştur.

1981 hükümet programınının 15. maddesine göre eğitimde fırsat eşitliğini bozduğu gerekçesiyle kısa dönemde dersanelerin kapatılması, bu işlevin MEB'e bağlı devlet okullarınca açılan kurslarca karşılanması doğrultusunda direktifin yer alması, ülkemizde yeni bir tartışmayı başlatmıştır.

12 Eylül 1980 hareketinden sonra devletin dışındaki her türlü girişim ve eğitim işlerine şüphe ile bakıldı. Devletin yaptığı her şeyin, milli birlik ve beraberlik ilkesine uyduğu, diğerlerinin yaptıklarının altında ise bir şeylerin gizli olduğu düşüncesini gerekli kılıyordu. İşte bu şüphe ve tartışmalardan nasibini alan kuruluşlardan biri de özel dersanelerdir.

Bu bölümde sırası ile DPT'nin, özel dersane temsilcilerinin ve MEB'in görüş ve raporları sunulacaktır.

a) DPT'nin Görüşleri:

01.04.1982 günü, 625 sayılı "Özel Öğretim Kurumları Kanunu" nu değiştirme çabaları sürdürülürken DPT'nin Bakanlar Kurulu'na verdiği brifingde kısaca şu görüşlere yer verilmiştir.

"Lise öğrencilerinin üniversiteye hazırlıkta kalite buhranı içerisinde olması, eğitim olanakları arasında eşitsizliklerin giderilememesi, bunun sonucu olarak pek çok yetenekli öğrencilerin yüksek öğrenim yapamaması, üniversiteye girişin her yıl daha da zor hale gelmesi, 'puan' sistemi sonucu yüksek puan alabilmek için özel dersanelere olan talebin artması ve bunun sonucu özel dersanelerin fırsat eşitsizliği yaratmaktan çok, fırsat ve imkan eşitliği sağlamak için ortaya çıktıklarını, aile ve öğrencilerin bu kurumlarda devlet eğitiminin kalite açığını doldurmasını beklediğini, seçme sınavlarının lise programları ile paralel hale getirilmeden özel dersanelerin kapatılmasının çok pahalı olan özel ders verme piyasasını

doğuracağını, bu durumun fırsat eşitsizliğini artıracığını, özel ders piyasasının denetiminin zor olacağını, bu nedenle öğretmenler üzerinden devlet denetiminin kalkacağını, özel ders verenlerden vergi dışı kazançlarının artacağını, 1981 hükümet programında yer alan direktifin özel dersanelerin hemen kapatılmasını değil de kısa dönemde denetlenip, yeni bir yapıya kavuşturulması gerektiğini, uzun dönemde de orta öğretimin yurt sathına nitelikli ve eşit şekilde yaygınlaştırılmasıyla ilgili olduğunu, bu nedenle eğitimde uzun dönemli gelişmeler ve hedefler sağlanıncaya kadar özel dersanelerin sürdürülmesini istemiştir” (Öztürk 1994: 43).

b) Özel Dershane Temsilcilerinin Görüşleri:

DPT'ye özel dershane temsilcileri tarafından sunulan raporda özetle:

Özel dersanelerin yasal bir kurum olduğu, eğitimde fırsat eşitsizliği yaratmadığı, aksine fırsat eşitliği sağladığı belirtilerek şu görüşlere yer verilmiştir.

1- Pek çok öğretim kurumunun farklı amaç ve öğretim programlarının bulunduğunu, eşit koşullarda yetişme olanağı bulunmayan yüz binlerce öğrenciye tek öğretim programı uygulayarak eşitlik yaratmaya çalıştıklarını,

2- Genelde orta ve dar gelirli ailelerden gelen öğrencilere hizmet götürdüklerini,

3- Bazı büyük kentlerde toplanmayıp tüm illere dağıldıklarını, ileri sürülen iddiaların yanlış olduğunu,

4- Deneyimlerini kitap halinde yayınlayarak dersanelere gidemeyen fakir öğrencilerin yararlanmalarını sağladıklarını,

5- Binlerce fakir öğrenciyi bu kurslardan ücretsiz yararlandıklarını,

6- Ödedikleri vergi ile hazineye gelir sağladıklarını,

7-Çalıştırdıkları personelle devletin istihdam politikasını rahatlattıklarını,

8- Üniversite sınavlarını kazanamayan veya beklemeli yüz binlerce öğrenciyi kötü etkilerden kurtardıklarını,

Böylece dersanelerin kapatılması durumunda bazı sakıncaların doğabileceğine işaret edilmiştir.

Özel dershane temsilcilerinin önerileri ise şöyle özetlenebilir:

1- Özel dersanelerin olmadığı yörelere yayınlar göndermek,

2- Her özel dershanenin kontenjanına uygun, daha çok öğrenciye ücretsiz kurs vermek,

3- Dershanesi bulunmayan yerlere de şubeler açmak,

4-MEB’ce düzenlenecek her çeşit eğitim hizmetlerine; personel, tesis, araç ve gereçlerle katılmak (Öztürk 1994: 45).

c) MEB’in Görüşleri:

Özel dershanelerle ilgili, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bir raporda özetle şu bilgilere yer verilmiştir.

1- Öğretim kurumlarının verdiği bilgilerle üniversiteye giriş sınavları arasında uyumun sağlanamadığı,

2- Hızlı nüfus artışının sınıf mevcudunu çoğalttığını ve bu durumun eğitimi olumsuz yönde etkilediği, yatırımların yeterli olmadığı,

3-Öğretmenlerin yurt düzeyindeki dağılımının illere ve il içinde bulunan okullara göre büyük farklılıklar gösterdiği,

4- Okul ve seçme sınavları arasındaki sınav tiplerinin farklı olduğu,

5- Menşeleri, yetişme ortamları bakımından öğretmenler arasında farklılıkların olması nedeni ile bilimsel yönden de eşit olmadıkları,

6- Bazı okullarda derslerin boş geçmesi veya önemli kısmının meslek erbabı olmayanlarca doldurulması,

7- Fizik, Kimya, Biyoloji ve Yabancı Dil gibi uygulamalı dersler için okullarımızda gerekli araç ve gereçlerin yetersiz olması,

8- Bir çok okul programının zamanında bitirilememesi,

9- Okul dışından sınava girecek öğrenciler için devlet okullarında onların yetiştirilmesini sağlayacak bir sistemin bulunmayışı,

10- Farklı program uygulayan liselerden mezun olan öğrencilerin “Giriş Sınavı”nda aynı sınava tabii tutulmaları (Öztürk 1994: 46).

C- ARAŞTIRMANIN PROBLEMATIĞI

1- Özel Dershanelere Niçin İhtiyaç Duyulmaktadır?

Liselerde verilen eğitim ve uygulanan sınav sistemi, daha çok genel ve kültürel bilgileri kazandırmak ve ölçme-değerlendirme noktasında odaklaşmaktadır. Bazı öğretmenlerin şahsi iyi niyet ve katkıları sonucu üniversiteye giriş sınavlarına yönelik program uygulanmaktadır. Teste yönelik sınavların olmaması, yapılan test sınavlarının nitelikli olmaması, test hazırlama kurallarına da uyulmaması nedeniyle öğrenciler okulda verilen eğitimi yetersiz bulmaktadır.

Öğrencilerin yeterli olmadıkları derslerden eksiklerini tamamlamaları, test tipi sınavlara hazırlanmaları, üniversiteye giriş sınavlarında daha yüksek puan alabilmeleri için özel dershanelerin üniversiteye hazırlık kurslarına katılmaları, üniversiteye geçişte doğal bir yol gibi görülmektedir (Köksalan 1993: 22).

Genel nüfus içindeki artan öğrenci sayısına paralel artmayan okullarımız önemli bir problemi de beraberinde getirmektedir. Hala 80 kişilik birleştirilmiş, bir öğretmenin gözetimine bırakılmış sınıflarımız ve okullarımız mevcut iken, bu kadar hızla artan bir nüfusun hepsini üniversiteli yapmak çok zor olsa gerek.

Hollanda nüfusundan fazla öğrenci sayısına sahip olan ülkemizde her öğrenciyi üniversiteli yapma imkanı olmadığından, üniversiteye girişler sınav ile olmaktadır. Yaklaşık 1.500.000 gencin başvurduğu üniversite sınavlarını, 1/5'inden de az öğrencinin kazandığını düşünürsek, sınavların ne denli önemli bir yarış olduğu ortaya çıkar.

Ülkemizin kalkınma hamleleri ve yüksek öğretimin sınırlı kapasitesi sonucu, orta öğretim gençliği mesleki ve teknik eğitime kaydırılmış ve politikalar bu yönde oluşturulmuştur. Fakat ne yazık ki mesleki ve teknik eğitim çıkışlı öğrenciler bir iş sahibi olamama, bu alandaki artan öğrenci sayısına paralel gelişmeyen alt yapı ve işletmelerin imkansızlığı neticesi ortada kalmışlardır (Öztürk 1994: 39).

Tüm bu saydığımız açıkları kapatmak için, öğrenci ve velilerin en önemli tercihleri özel dershaneler oldu. Özel dershanelerin cazibesini artıran bir diğer etken de, diğer okullara göre daha kaliteli öğretim veren Kolej, Anadolu Liseleri ve Fen Liselerine öğrenci sokmak isteyen velilerin taleplerinden kaynaklanmıştır.

Hacettepe Üniversitesince yapılan bir araştırmaya göre; öğrenciler aşağıdaki nedenlerden dolayı özel dershanelere devam etmektedirler.

- a) Okulda okudukları derslerden daha yüksek not almak.

- b) İlköğretimde verilen bilgilerin iyi bir liseyi, lisede verilen bilgilerin de iyi bir üniversiteyi başarı ile bitirmede yeterli temel alt yapıyı oluşturmadığı kanısındaki öğrenciler dershanedeki bilgilerini genişletip pekiştirme imkanını elde etmektedir.
- c) Ö.S.Y.M.'ce yapılan sınavlar, öğrencinin derslerden edindiği akademik bilgileri ve zihinsel gücü ölçmeye yönelik sınavlardır. Bu sınavlarda alınan yüksek puanlar iyi bir üniversiteye girmede birinci derecede dikkate alındığı için dershanede Ö.S.S. sınavına, hazırlanma imkanını sağlamak ve hedeflediği branşa girme şansını artırmaktadır.
- d) Özel dershaneler hem akademik bilgiyi pekiştiren hem de zihinsel gücü artıran eğitim kurumları olma yanında öğrencilere ve yetişkinlere rehberlik servisi ve uzman katkısıyla sosyal konularda da eğitim hizmeti vermektedir.
- e) Dershanelerde öğrencilerin okullarından aldıkları bilgilerin üstüne yeni bilgiler ilave edilerek başarı kapasitelerinin daha üst sınıra çıkarıldığı göz ardı edilemez.
- f) Öğrenciler okul saatleri dışındaki gün ve saatlerde özel dershanelerde etüt çalışmalarına, etap sınavlarına ve deneme sınavlarına katılarak bilgi seviyelerini tekrar kontrol etme imkanına sahip olmaktadır ve bilgilerini bu şekilde de pekiştirmektedirler (Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, H.Ü. yay., Ankara, 2000: 19).

2- Dershaneler Olmasaydı Ne Olurdu?

Dershaneler olmasaydı da ÖSS sınavı olacaktı. ÖSYM Türkiye'de özel dershaneler var diye ÖSS sistemini geliştirmede. ÖSS var diye özel dershaneler kuruldu. Dershaneler olmasaydı da öğrenciler ÖSS için çaba sarf edecekti. Bu sınavı kazanabilmek için de ya özel ders alacaklardı ya da başka alternatif kurumlar doğacaktı. Bunlar da vergi dışı kayıtsız oluşumlar olacaktı. Ama özel dershaneler yasal yolla açılan ve M.E.B.'in denetimi altında olan kuruluşlardır.

Ayrıca dershaneler birçok öğretmen ve çalışana istihdam da sağlamaktadır. İşsizliğin önemli bir sorun olduğu ülkemizde dershaneler önemli bir açığı da kapatmaktadır.

3- Özel Dershanelerin Belli Başlı Sıkıntıları Nelerdir?

Özel dershanelerin belli başlı sıkıntılarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Devletin denetim olanaklarını elinde bulunduran kurumlar kayıt dışı olan kurumlar yerine kayıt içinde olan kurumlarla daha çok ilgileniyorlar. Eğitim kurumlarını müthiş

bürokratik kurallarla uğraştırıyorlar. Devletin organları özel dersaneleri okulların rakibi gibi görmektedir (ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi, yıl:7 sayı:27: 23).

Bir önemli sorun da KDV'nin yüksekliği konusundadır. Özel okullarla özel dersaneler statü açısından Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Atamalar, görevlendirmeler bütün işlemler aynı, herhangi bir fark yok. Ancak KDV oranı özel okullarda yüzde 8 iken, özel dersanelerde yüzde 18'dir. Bir haksız, adaletsiz uygulama da özel dersanelerden her yıl ruhsat ücreti alınmasıdır. Eğitim kurumlarına genel bir bütünlük içinde bakılmadığı zaman bu sorunlar ortaya çıkıyor (ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi, yıl:7 sayı:27: 23).

492 sayılı Harçlar Kanunu ile belirlenen ve eğitim-öğretim kurumlarından yalnızca özel okul ve dersanelerden alınan ruhsat harcı, büyük bir haksızlık yaratmaktadır. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası ile kendilerine kamu görevi verilen özel dersanelerin ruhsat harcına tabi tutulması yasanın amacına aykırıdır. Tüm işletmelerden ilk açılış sırasında bir defaya mahsus olmak üzere alınan ve her yıl bütçe kanunu ile yeniden belirlenen harç özel dersanelerden her yıl alınmaktadır.

Özel okul öğretmenlerine uygulanan ve vergide muafiyet sağlayan sosyal yardımlar özel dersane öğretmenlerine uygulanmamaktadır (ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi yıl:6, sayı:26: 7).

4- Özel Dersanelerin Kendilerinin Yarattığı Sorunlar Nelerdir?

Özsoy'un tespitlerine göre özel dersanelerin rekabet koşulları içinde kendilerinin yarattığı sorunlar da çoktur. Bunlardan bazılarını da şöyle sıralamak mümkündür:

- Yasalara, kurallara aykırı, davranış sergilemeleri, ilkesiz ücret indirimleri, gerçeğe aykırı reklam yapmaları, beyanda bulunmaları ve promosyon dağıtımları.

- Kaçak öğretmen çalıştırmaları

- Karşı kurumları karalamaları

- Seviye belirleme sınavlarını amacından saptırmaları

- Merkezi olarak bazı dersane, dergi veya yayınevlerinin daha çok ticari amaçla şube açmaları

- Dersanelerin sınavlara öğrenci hazırlamaktan ve öğrencileri zayıf oldukları derslerden yetiştirme statüsünden başka bir statüye sahip olmaması (Özsoy 2003:34).

- Dersanelerin eğitici öğretici kimliklerinin yanı sıra tamamen ticari kurum olma özelliğini taşımaları, bu nedenle de toplum içerisinde ticari bir kurum olarak görülmesi de özel dersanelerin sorunları arasındadır. Bu noktada Öğütverici yaptığı araştırmada; Türkiye'de

genel görüşün, kamu sektörünün yanında özel sektörün de eğitim öğretim faaliyetlerinde rol alması gerektiğini düşünmekte ve özel sektörün kar amaçlı çalışacağı görüşüne katılmadığını, toplam kalite anlayışı çerçevesinde kar etme düşüncesinin özel sektörde geliştiğini gözlemlediğini belirtmektedir (Öğütverici 1996: 104).

5- M.E.B.'e göre Dershanelerin Sakıncaları Nelerdir?

Milli Eğitim Bakanlığı'na göre özel dershanelerin yarattığı sakıncaları şöyle sıralayabiliriz:

- Özel dershaneler, genellikle büyük kentlerde açılmıştır. Dershane bulunmayan yerleşim birimlerinde oturanlar, bu kurumlardan yararlanmamakta; bu durum ise fırsat eşitliğini zedelemektedir.

- Rasyonel bir ücret politikası izlenememesi sonucu özel dershaneler; bir kamu hizmeti olan eğitim-öğretim yoluyla aşırı kazançlar elde etmişler; eğitim ve öğretimi bir ticaret metaı haline getirmişlerdir.

- Özel dershaneler, devlet okullarındaki tecrübeli ve kaliteli öğretmenleri yüksek ücretlerle kendilerine çekerek, okullarımızdaki eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedirler.

- Öğrencilerin adeta şartlanmışçasına; okulların yanında bu kurumlara da devam etmesi, onların öğrenim yükünü arttırmakta ve öğrenme kapasitelerini zorlamaktadır.

- Öğrencileri, sınavlardaki başarı sırrının bu kurumlarda olduğuna inandırarak, okuldan ve öğretmenlerinden soğumasına neden olmaktadır.

- Dershanelerde öğrencilere bilgi kazandırmaktan çok, okulda kazanılmış bilgiyi belli bir tekniğe göre uygulama yolları öğretilmektedir.

- Özel dershaneler merkezi sınav sistemi sorularını ve sonuçlarını çeşitli yollarla yayınlamaya, kamuoyunda birtakım kuşku ve kaygılar yaratmaktadırlar.

- Özel dershaneler zaman zaman, kaçak olarak okullardaki öğretmenleri çalıştırarak bir yandan, öğretmenlerin haftalık ders yükünü arttırmakta, diğer yandan, öğretmen-öğrenci ilişkilerine gölge düşürmektedir (Duman 1984: 28).

6- Dershanelerin Kapatılmasının Yaratacağı Sıkıntılar Nelerdir?

Duman'ın araştırmasında; Milli Eğitim Bakanlığı özel dershanelerin kapatılmasının yaratacağı sakıncaları ise özetle şöyle belirtmektedir:

Özel dershaneler kapatılınca, özel dersler bu defa kaçak olarak evlerde veya bürolarda, çok daha yüksek ücretlerle devam edecektir. Şu anda ücretleri orta tabakanın yararlanabildiği bu hizmet daha küçük bir azınlığın tekeline girecektir. Bunda devletin ayrıca vergi kaybı da olacaktır.

Ülkemizde gerek resmi gerek özel bir takım ayrıcalıklı okulların varlığı bir gerçektir. Normal devlet okullarındaki boşluk bir ölçüde özel dershanelerle giderilmekte iken, denge ayrıcalıklı okullarda öğrenim gören çocuklar lehine daha da bozulacaktır.

Dershanelerin yerine geçmek üzere okullarda düzenlenecek kurslarda görev alacak öğretmenler, öğrencinin okulundaki öğretmenlerinden oluşacaktır. Bu öğretmenler bilimsel ve sınav teknikleri açısından yeterli bilgi ile donatılmadığı sürece kursta işlenecek konular sınıfta işlenen konuların tekrarından ibaret olacaktır.

Özel dershanelerde çalışmakta olan öğretmen, memur ve hizmet personeli için yeni istihdam alanları öngörülmediği takdirde, dershanelerin kapatılmasının küçük çapta da olsa işsizlik sorununa olumsuz etkisi olacaktır (Duman 1984: 27).

“Özel Dershanelerin Kapatılması Tartışması” konusu içinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Özel Dershane Temsilcilerinin; özel dershanelerin doğuşu ve işlevleri ile kapatılması halinde doğabilecek sakıncalar konusunda görüş birliği içerisinde oldukları görülmektedir.

Buna göre özel dershaneler, ülkemizde mevcut eğitim imkanları eşitsizliğinin ortaya çıkardığı bir kuruluş olarak görülmekte, bu kurumların mevcut eşitsizliğin ortaya çıkardığı olumsuzlukları bir ölçüde gidermeye çalıştığı kabul edilmekte; kapatılmaları halinde, sadece üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının yararlanabileceği çok yüksek ücretli ve kaçak özel ders veren büroların doğacağı, böylece mevcut eşitsizliklerin daha da artacağı, ayrıca devletin vergi kaybına uğrayacağı, bir ölçüde işsizliğin de büyüyeceği savunulmaktadır.

Ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nca ileri sürülen, özel dershanelerin varlığının ortaya çıkardığı olumsuzluklara ilişkin görüşler, özel dershane temsilcileri tarafından kabul edilmezken, Devlet Planlama Teşkilatı'nın görüşleriyle de tutarlılık göstermemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı raporda ayrıntılı bir şekilde belirtilen, özel dershanelerin işleyişine neden olan şartlar giderilmedikçe; bu kurumların kapatılmasıyla mevcut eğitim sorunlarımıza bir çözüm getirilemeyeceği daha da iyi anlaşılabilir olacaktır. Üstelik denetim eksikliğinin ortaya çıkardığı, özel dershanelere ilişkin; yüksek fiyat talep etme, kaçak öğretmen çalıştırma, küçük gruplara yada tek tek öğrencilere özel ders verme, izinsiz öğretime başlama gibi yasal olmayan davranışları etkin bir denetimle gidermek gerekir.

Özel dershanelerin kuruluş ve işleyişine neden olan şartlar mevcut oldukça, bu kurumlar kapatılmış bile olsa bu işlevi üstlenecek, yeni kurumlar doğacaktır. Bu sebepten ötürü özel dershaneler tampon kurum olarak doğmuştur. Nitekim, ilgili tarafların raporlarında belirttikleri gibi, şimdiden çok pahalı bir ders piyasası doğmuş olup; evlerde ve bürolarda kaçak olarak saat ücreti çok yüksek fiyatlarla özel dersler verilmektedir.

“Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullarda açılan kurslarla, özel dershanelerin işlevinin devlet okullarında yerine getirileceği, bu konuda hazırlıklara ve uygulamalara başlandığı belirtilmektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nca özel dershaneler için ileri sürülen, öğrencilerin ders yükünü arttırma, okulda öğrendiklerini tekrar etme gibi olumsuzluklar, bu kurslarda da ortaya çıkacağı gibi, bu kursları yurt düzeyinde gerçekleştirmeye yetecek sayı ve nitelikte öğretmen bulmak güçtür” (Kaya ve Kabasakal 1982: 13).

II. BÖLÜM

A- DOĞRUDAN İŞLEVLERİ YÖNÜNDEN ÖZEL DERSHANELER

1- ÖSS'yi Kazandırma

7. Beş yıllık Kalkınma Planında “eğitimin amacı demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti ‘ne karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde özgür ve özgüveni olan bilgi çağı insanı yetiştirmektir”. Bu ilkeler ve kararlar çerçevesinde temel ilke eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaktır. Ancak bu eşitlik üniversite aşamasına gelindiğinde bozulmaktadır. Her ne kadar yapılan sınav öğrencilerin yüksek öğretime girişte ortak bir standart ve güvenilir bir ölçme aracı işlevi görse de Türkiye genelinde orta öğretim kurumlarında verilen öğretim standardının alt yapısal eksiklikleri nedeniyle eşit olmaması sınav sisteminin eleştirilmesine neden olmaktadır. Üniversiteye girişin her geçen gün daha zor hale gelmesi ve yarışmanın önem kazanması, dershaneleri sistem içinde zorunlu hale getirmiştir. Konuya tezimiz açısından bakıldığında ÖSS'yi kazandırmak özel dershanelerin doğrudan fonksiyonu içine girmektedir.

2- Gençleri Üst Okullara Hazırlama

“Özel dershaneler, öğrencilerin eksik olan ihtiyaç duydukları konuda yetiştirilmeleri, bir üst okula hazırlanmaları için devletin gözetim ve denetimi altında kurulmuş eğitim kurumlarıdır” tanımından da anlaşılacağı üzere özel dershaneler gençlerin bir üst okula yerleşebilmeleri açısından önemli bir işleve sahiptir.

3- Gençleri Daha İyi Yetiştirme

Özel dershanelerin temel işlevlerinden birisi de gençleri daha iyi yetiştirmektir. Özel dershaneler birlikleri (Özdebir. ve Güvender. gibi) zaman zaman Hizmet İçi Eğitim Seminerleri düzenlemektedirler. Bu seminerlerin amacı gençlerimizi daha iyi yetiştirmek ve gençlerimizin geleceğe daha güvenle bakmalarını sağlamaktır. Ayrıca özel dershanelerin çalışmalarının daha planlı, daha verimli ve gençlerimize daha yararlı olması için ortak düşünceleri ortaya koymak, sonra da ortak bir program dahilinde faaliyetleri sürdürmektir.

Ayrıca bilindiği gibi özel dershanelerin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. O zamanlar üniversiteye veya liseye giriş rekabet halinde değildi buna rağmen özel dershaneler vardı. Amaçları da gençlerin daha iyi yetişmeleri için bir eğitim kurumu oluşturmaktı.

4- Toplumsal İhtiyacı Karşılama

“Pek çok sosyal kurum gibi, özel dershaneler de toplumsal bir ihtiyaçtan doğmuştur ve bir ihtiyacı karşıladıkları için de varlıklarını devam ettirmektedirler. Özel dershaneler, belirli bir ücretle öğrencilere hizmet verirken, bir taraftan da sosyal görevler üstlenmektedirler. Bu nedenle özel dershanelerin sosyal yapı içerisinde yerinin olduğu da gerçektir” (Özsoy 2003: 24). Bu bakımdan özel dershanelerin doğrudan işlevlerinden biri de “toplumsal ihtiyacı karşılama” işlevidir.

B- DOLAYLI İŞLEVLERİ YÖNÜNDEN ÖZEL DERSHANELER

1- Psikolojik Danışma ve Rehberlik İşlevi

Dershane programlarının amacına ulaşması ve öğrencilerin daha başarılı olması açısından; ülkemizde önemi henüz yeterince anlaşılmamış olan rehberlik hizmetlerinden yararlanma gereklidir.

Hizmetlerin aktarılmasında rehberlik servisi kadar, öğrencinin rehberlik hizmetini kabulü ve aktif katılımı faydayı üst boyutlara çıkarmaktadır. Yardım istemek, öğrencinin kendine olan güvenini pekiştirecektir. Çünkü her zaman doğruyu bilme şansımız olmayabilir. Dershanelerdeki rehberlik hizmetleri, öğretimin daha verimli, tercihlerin de daha isabetli yapılmasında en büyük yardımcımızdır. Rehberlik hizmetlerinin görevleri;

- Verimli çalışma teknikleri hakkında bilgi vermek,
- Sınavlara hazırlamak,
- Olumsuz çalışma alışkanlıklarını gidermek,
- Deneme sınavı ve ÖSS sonuçlarını değerlendirmek,
- Sınavdaki dikkatsizlik ve sınav kaygıları üzerindeki sorunları gidermek,
- Sınav anındaki tutumlarınız, hız ve zamanlama hakkındaki sorunları saptayıp çözüm bulmak,
- Test teknikleri ve genel anlamda eğitim ve öğretimle ilgili her türlü sorunların çözümünde yardımcı olmaktır.

2- Ekonomik İşlevi

“Özel dersanelerin öğretime başlama devir ve nakil izni esnasında istenecek personel sayısı, bu personelin dershaneye olan ekonomik bağlılığı ve dershaneye gelen öğrenci sayısı dikkate alındığında önemli bir ekonomik gelire karşılaşılmaktadır. Yasal mevzuatlara uygun olarak açılan dersanelerin, işçi-işveren, müşteri-esnaf, işçi-maliye, işveren-maliye ilişkileri bakımından düşünüldüğünde ekonomik fonksiyonu daha kolay anlaşılacaktır. Özel dersanelerin çalışması ve izin almasında teklif evrakının tanzimi ve dikkat edilecek hususlar başlığı altında, 28. maddesinde ücretle ilgili şu açıklamalara yer

verilmiştir. Özel dersanelerde görevlendirilecek aylık ücretli öğretmenler her yıl belirlenip ilan edilen asgari ücret miktarının altında olmayacak bir şekilde ücret alacaktır. Ayrıca tavan serbesttir. Ders ücret miktarı ise bütün özel öğretim kurumlarında çalışan personel birim ek ders ücreti miktarı resmi okullar için tespit edilen miktardan az olamaz. Tavan serbesttir” (Yerli 1991: 243).

İşsizliğin önemli bir sorun olduğu Türkiye’de özel dersanelerin, çalıştırdığı personel sayısı açısından, yapılan yatırımlar (dokümantasyon, reklam, ek bina, vs.) açısından ve ödediği vergiler açısından katkısı küçümsenemez.

Ayrıca özel dersanelerde öğrencilerin resmi okullardaki sınıfına uygun ders ve yardımcı ders kitaplarının okutulması esastır. Ancak, geliştirilmiş programlara paralel olarak dersane yönetimince hazırlanan kitaplar Milli Eğitim Bakanlığı’nın izni ile okutulabilir. Bu maddeye dayanarak dersaneler olgusu, beraberinde ders kitapları, soru bankaları, test kitaplarına bağlı olarak bir sektörün oluşmasına neden olmuştur (Şirin 1998: 54).

3- Eğitimin Yaygınlaştırılması İşlevi

Eğitimin geniş kitlelere yaygınlaştırılması bakımından da özel dersaneler önemli bir fonksiyona sahiptir. Özel ders almaya göre çok ucuz olduğu için özel dersanelere olan talep daha fazla olmaktadır. Fırsat eşitliği bakımından da son derece önem arz etmektedir. Asgari ücret sisteminin egemen olduğu toplum yapımız düşünülürse, özel dersanelerin düşük ders ücreti, geniş halk kitlelerinin okuyup üniversiteye girme imkanını artırmaktadır.

Dışarıdan okul bitirme sınavlarına katılan insanların özel ders alması, hem ekonomik hem de zaman bakımından mümkün olmadığından, bazı dersaneler gece eğitim vererek bu açığı gidermektedirler. Bu yönü ile de okuma imkanı sağlanmaktadır.

4- Demokratikleşme İşlevi

Türkiye’de eğitim sistemi içerisinde özel dersanelerin; eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanında kültürel ve ekonomik etkinliklerinin olması ayrıca sosyal yapı içerisinde demokratikleşmeye katkısı açısından da, belirli bir yerinin olduğu görülmektedir (Özsoy 2003: 15).

Sivil toplumun en önemli özelliği, örgütlü toplum olmasıdır. Kişi veya kişiler seslerini duyurabilmek, haklarını koruyabilmek için örgütlenme yoluna gitmişlerdir.

Özel dershaneler de, eğitim hizmetini yürütebilmek, üyelerinin haklarını korumak, rekabette yer alabilmek ve yeni gelişmelere uyum sağlamak için örgütlenme yoluna gitmişlerdir. ÖZDEBİR ve GÜVENDER önemli birer demokratik kuruluşlardır. Her şeyin devletten beklenildiği bir toplum yapımızda, bu tür örgütlenmeler demokratik kurum ve kuruluşların tabana yayılması anlamında algılanmalıdır.

“Çağdaş rehberlik ve eğitim anlayışının kazandırılması, düzenli, serbest tartışma ve yarışma ortamının sağlanması, çeşitli gezi etkinliklerin düzenlenmesi ve toplumsal barışın sağlanması bakımından da dershanecilik önemli bir fonksiyona sahip gözükmemektedir” (Öztürk 1994: 82).

5- Sosyal ve Kültürel İşlevi

“Güçlü sivil toplum örgütlerine her zaman ihtiyaç olmuştur. Güçler birleştiği takdirde sivil toplum örgütünün anlamı olur. Yoksa, 5 kişi orada bir dernek, 3 kişi burada bir dernek kurmaya başlarsa, bu sefer bu kurumların veya bu sivil toplum örgütlerinin güçleri istemeyerek zayıflar. O nedenle bir çatı altında toplanmanın daima faydası vardır, güçlü olmanın faydası vardır” (ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi, yıl:7, sayı:28: 5). Özel dershaneler de bir araya gelerek ÖZ.DE.BİR. ve GÜVEN.DER. gibi dernekleri oluşturmuşlardır. Konuya bu açıdan bakıldığında, güçlü bir sivil toplum örgütüne doğru adım atmada da özel dershanelerin fonksiyonu göz ardı edilemez.

Müdahaleci kamu ekonomi politikasından vazgeçilip, serbest piyasa ekonomisine geçilen 80’li dönem ve sonrasında bireylerin tercihlerinin ön plana çıkması ve taleplerinin piyasada doyurulması gerekmiş ve özel dershaneler, özellikle bu dönemde kurumsallaşmaya, rekabeti tanımaya ve tüketici yönlü düşünmeye başlamış, eğitim hizmetlerini çeşitlendirmişlerdir. Serbest piyasa ekonomisinin de elbette olumsuz etkileri vardır. Yine de, özellikle eğitim gibi ekonominin, toplumsal kültürün zenginleşmesini orta vadede etkileyecek önemli bir hizmet için yavaş yavaş, özellikle özel dershanelerin toplumsal düşüncenin değişmesinde yerini almaya başladığı düşünülebilir (Özsoy 2003: 24).

Genellikle özel dershanelerin, eğitimden çok öğretime ağırlık verdiği şeklinde yaygın bir kanı vardır. Ancak özel dershaneler, eğitim kategorisine girebilmek için; başta rehberlik servisi çalışmaları olmak üzere, pek çok kültürel etkinlik yapmaktadır. Özsoy ve Öztürk’e göre bu etkinliklerin bazılarını kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

- Meslek seçimi, sınav kaygısı, anne-baba iletişimi gibi pek çok konuda düzenlenen konferans, paneller, söyleşiler ve öğrenci ve veli seminerleri
- Fen ve edebiyat alanında düzenlenen çeşitli yarışmalar (kompozisyon, şiir, karikatür)
- Ders ve test kitapları dışında yayınlanan çeşitli kitap ve dergiler
- Çeşitli kampanyalar (sigara karşıtı, çevre, kan bağışısı vb.)
- Çeşitli eğitsel kol faaliyetleri
- Çeşitli sportif yarışmalar (masa tenisi, futbol, satranç vb.) (Özsoy 2003: 25).
- Fakir ve başarılı öğrencilerin ücretsiz (kontenjan) okuması

vb. düşünüldüğünde özel dersanelerin gelirleriyle kültürel etkinlikleri hareketlendirdiği görülür (Öztürk 1994: 80).

6- Gençleri Çatışmadan Uzak Tutma

İhtilalin gerekçesi olarak, başta eğitim kurumları olmak üzere, ülkenin çeşitli noktalarında, anarşik faaliyetlerin önü alınamayacak şekilde artması gösterilebilirdi. Bu artış ve başlayan sağ-sol çatışmaları sonunda da ihtilal yapıldı. Ancak o günlerde özel dersanelerin hiçbirinde, anarşik olay yaşanmadı. İşte bu noktadan hareket eden dershaneciler, kurumlarının kapanmaması için yoğun bir mücadelenin içine girdi. Ortaokullara kadar anarşi girmiş olan bir dönemde, lise öğrencilerinin, hatta mezun öğrencilerin devam ettiği eğitim kurumlarında hiçbir anarşik olay olmadığı yetkililere vurgulanıp bu konunun önemi anlatıldı.

7- Kazanamayan Gençlerin Yeni Ümit Kapısı Olma

ÖSYM tarafından öğrencilere sınavlar sonunda ‘Hiçbir yeri kazanamadın’ yazılı bir belge gönderiliyordu. Bu belgeyi alan genç insanların gideceği hiçbir yer yoktu. Devlet bunlarla ilgili hiçbir organize sistem kurmamıştı. Bu gençlerin, başıboş kalmaları halinde anarşinin kucağına atılacakları ve anarşiyi körükleyecekleri de bir gerçektir. Dolayısıyla, dersaneler hiçbir şey yapmasa da bu gençlerin tekrar ümit kapısı olup, ‘Hadi tekrar çalışalım, kazanacaksınız. Topluma tekrar katılacaksınız’ duygusunu verdi. Bu da çok önemli bir işlemdir (ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi yıl:8, sayı:32: 22). Dersanelerin bu işlevi ÖSS sınavını kazanamayan gençler için yeni bir ümit kapısı olma anlamına gelir. Bu da kazanamayan

gençler açısından önemli bir işlemdir.

8- Boş Zamanları Değerlendirme

Özel dersaneler, öğrencilerin boş zamanlarında her hangi bir yere gitmelerini engellemekte ve öğrencilerin boş zamanlarını eğitim ortamında değerlendirmelerini sağlamaktadır. Öğrenciler hafta sonlarını eğitim ortamında bulunarak geçirmekte ve hafta sonları da eğitimle meşgul olmaktadır. O halde, özel dersaneler topluma bir aktivite getiriyor, çocuklarımıza çalışma alışkanlığı kazandırmaya yardımcı oluyor. Başka ülkelere de baktığımızda Fransa, İngiltere, Amerika... gibi her tarafta özel dersanelerle karşılaşmaktayız. Okul saatleri dışındaki eğitimin devamı için bir çok ülke gibi Türkiye de bu tedbiri almıştır.

Özel dersaneler, devletimizin gözetim ve denetimi altında eğitim yapan kurumlardır.. Çocuk eğitim ortamında bulunuyor ve olası kötü alışkanlıklara kapılma riski bir bakıma ortadan kalkmış oluyor. Özel dersanelerin böyle de bir dolaylı işlevi bulunmaktadır.

9- Öğrencilere Çalışma Alışkanlığı Kazandırma

Üniversite giriş sınavında başarının belli sürede çok sayıda doğru soru çözmeye bağlı olması, “konu odaklı” bir öğretim programlarının içinden gelen öğrencileri daha iyi öğrenmek yerine daha pratik yöntemlerle zamana karşı çok soru çözmeye zorlamaktadır. Öğrenci konuları gerektiği gibi öğreneceğine soruları bazı kurnazlıklarla çözenin yollarını aramaktadır. Bunun içinde dersanelere gitmekte ve buna uygun yayınlardan yararlanmaktadır (Şirin 1998: 46). Dershaneye gelen öğrenci kendini hızlı bir tempoyla çalışan bir kurumun içinde bulmaktadır. Belki alışık olduğu “konu odaklı” eğitim sisteminden çıkıp pratik yöntemlerle zamana karşı yarışmaya başlıyor ancak bu konuda şunu söyleyebiliriz ki, bu sınav sistemini özel dersaneler değil ÖSYM geliştirmiştir ve dersaneler de bu sistemin bir sonucudur.

10- Fırsat Eşitliği Sağlama

Genel olarak “Fırsat Eşitliği” kavramı, kaynaklara ulaşabilme ya da onlardan yararlanabilme eşitliğidir. “Eğitimde Fırsat Eşitliği” kavramı ise, eğitimsel kaynaklara ulaşabilme ya da onlardan yararlanma eşitliğini ifade eder. Başka bir deyimle, özellikle demokratik toplumlarda, hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin gizilgüç ve yeteneklerini en uygun biçimde geliştirmede eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanma şansına sahip olmalarıdır.

“Eğitimde fırsat eşitliği” kavramı, bugün eğitim sosyolojisini ilgilendiren önemli konulardan birisidir. Bu kavram, “eşitlik” kavramının eğitimdeki yansımasıdır. Yani eğitim hizmetlerinden faydalanmada eşitlik söz konusudur. Tüm öğrencilerin yeteneklerini en uygun biçimde geliştirmede eşit şansa sahip olmalarıdır (Tezcan 1996: 107).

Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen etmenleri ana başlıklar altında şöyle sıralayabiliriz: Ekonomik Etmenler, Coğrafi Etmenler, Toplumsal Etmenler, Siyasal Etmenler, Bireysel Farklılıklar ve Parasız Yatılılık, Burs ve Yardım Programları.

Ekonomik Etmenler arasında gelir durumu, meslek durumu ve devletin ekonomik gücü; Coğrafi Etmenler arasında yerleşme düzeni ve yöresel farklılaşma; Toplumsal Etmenler arasında cinsiyet ayrımı, din ayrımı, ırk ayrımı, dil etmeni, nüfus etmeni ve eğitimsel dengesizlikler sayılabilir.

Eğitimde fırsat eşitsizliğini önlemenin yolları ise aşağıdaki noktalar etrafında toplanabilir:

- a. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması
- b. Uzun süreli zorunlu eğitim
- c. Yoksul çocuklar için yatılılık ve burs sistemlerinin geliştirilmesi
- d. Öğrenim kademeleri dikey ve yatay geçiş olanaklarının sağlanması
- e. Öğrenimlerini bitirmeden okulu bırakanların kaldıkları yerden itibaren yeni ve kendilerine uygun programlarla eğitimlerini tamamlayabilmeleri için bir sistem oluşturulması
- f. Yaygın yetişkin eğitimi programlarının gerçekleştirilmesi
- g. Çok amaçlı ve seçme olanağı olan çok programlı öğretim
- h. Her öğretim düzeyi karşılığı iş yaratma olanağı
- i. Öğretimin her kademesinde rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması

- j. Sayısal ve niteliksel yeterlikte dengeli bir öğretmen ile araç-gereç dağılımının gerçekleşmesi (Tezcan 1997: 124).

Bu önlemler aslında Türkiye’de belirli ölçülerde yerine getirilmektedir. Fakat yetersiz olduğu için eğitimde fırsat eşitsizliği yaratmaktadırlar. Özel dershanelerin bu yetersiz önlemler sonucu ortaya çıktığı da söylenebilir (her ne kadar eğitimde fırsat eşitliğini sağlayıp sağlamadığı konusundaki tartışmalar sürse de).

Eğitimde sağlanan imkanlarda ve bu imkanlardan yararlanmakta, eşitsizliğe yol açan “kaçınılmaz” etkenler yanında eşitsizliğe kaynak olan ama “kesinlikle gerekli, kaçınılmaz” diye nitelenemeyecek bir takım kurumlar da vardır. Bu kurumlar 3 grupta toplanabilir:

1- Yabancı bir dille öğretim yapan okullar, yani kolejler, Anadolu Liseleri, Galatasaray, İstanbul Lisesi, Darüşşafaka gibi eğitim kurumları.

2- Özel Okullar

3- Dershaneler

Bu üç kurum içinde yalnız üniversite giriş sınavlarına hazırlayan dershaneler, eleştirilmektedir. Dershane ve kursları eleştiren ve karşı çıkanlar eleştirilerini genellikle bunların alt gelir dilimlerindeki aile çocukları aleyhine eşitsizliğe yol açtığı, buna karşılık kurslara katılan öğrencilerin bilgisini arttırmadığı, yararlı bilgi vermediği, yalnızca test sorularını cevaplandırmaya yarayan, böylece yüksek puan tutturarak üniversiteye girmesini sağlayan birtakım test hileleri, test oyunları öğrettiği görüşüne dayanıyor (Akdeniz 1994: 56).

Ülke genelinde temel eğitim aşamasında fırsat eşitliği henüz tam sağlanamamıştır. Çıkarılan yasalar ve yapılan çalışmalar bu eşitliği sağlamaya dönük olsa da sosyal ve ekonomik bakımdan ve de araç, gereç, personel eksikliğinden dolayı tam olarak sağlanamamıştır. Ortaöğretimde ise belirli bir seçimle bazı başarılı okullara özendirme yapılmıştır. Herkese üniversiteye başvurma hakkı verilmiştir, ancak üniversiteye girişte kıstaslarının aynı olması, farklı eğitim düzeyinde olanların yararlanma şansını azaltmıştır. Ayrıca eğitimde fırsat eşitliği ekonomik etmenlerin yanında sosyal ve coğrafi yapıyla da ilgilidir. Amerika ve Batı Avrupa’da fırsat eşitliğini sağlamak için burslar verilmiş, buna rağmen kırsal kesimden gelen öğrenci adedinde artış sağlanamamıştır.

Ülkemizde üniversite sınav sisteminin fırsat eşitliğini bozduğu ifade edilmektedir. Ancak sınav sisteminin değişmesiyle fırsat eşitliği sağlanamaz çünkü mevcut sınav sisteminin yerini alacak başka bir yöntemle üniversiteler en iyi niteliklere sahip öğrencileri seçeceklerdir. Bu seçimde de bir şekilde fırsat eşitliği etkilenecektir.

III. BÖLÜM

A- UYGULAMALI ARAŞTIRMA

1- ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmamızın konusu Türkiye'deki üniversiteye hazırlık dershanelerini doğrudan ve dolaylı işlevleri bakımından tartışmaktır.

Hızlı nüfus artışının yaşandığı ülkemizde, resmi lise ve dengi okullarımızdaki araç-gereç donanımının yetersizliği, öğretmenlerin nicelik olarak azlığı, sınıfların kalabalık olması ve her yıl 1.5 milyon gencin üniversite kapılarında yığılması, bölgeler arası eğitim farkının büyük olması, özel lise mezunu öğrencilerin dereceye girmesi düşünülürse gençlerin neden özel dershaneleri tercih ettikleri sorusu önem kazanmaktadır. Bu önem de bizi özel dershanelerin fonksiyonlarını tartışmaya itmiştir.

2- ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmamızın amacı, özel dershanelerin Türk Eğitim Sistemindeki yeri, nasıl ortaya çıktığı, işlevlerinin neler olduğu ve bu işlevleri yerine getirip getiremediği, öğrencilerin özel dershaneleri amaçları için yeterli görüp görmedikleri ve özel dershaneler konusundaki görüşlerini, önerilerini ve problemlerini değerlendirmektir. Özel dershanelerin ilgili yasa ve yönetmeliklere uygunluğunu ekonomik ve sosyal beklentilere karşı durumunu, olanak ve fırsat eşitliği bakımından ilgili mevzuata uygunluğunu irdeleyebilmek, sosyolojik bir çözümlemesini yaparak dershanecilik olgusunu ve dershaneciliğin doğrudan ve dolaylı işlevlerini ortaya koyabilmektir.

Bu amaçla cevaplandırılacak sorular şu noktalarda toplanabilir:

- 1- Türk Eğitim Sisteminde özel dershanelerin yeri nedir?
- 2- Özel dershaneler ne zaman ve hangi şartlarda doğmuştur?
- 3- Özel dershanelerin kuruluş, işleyiş, yönetim ve denetimi nelerdir?

- 4- Özel dershanelerin doğrudan işlevleri nelerdir?
- 5- Özel dershanelerin dolaylı işlevleri nelerdir?
- 6- Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği açısından dershanelerin yeri nedir?
- 7- Boş zamanlar ve dershanecilik arasındaki ilgi nasıldır?

3- ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de, ÖSS ve LGS gibi sınavlarda başarının tek ölçütü haline gelen puanı yükseltici yöntemlerin öğrenci ve veliler için önem kazanmaya başlamasıyla, sayıları giderek artan özel dershaneler ve etkinlikleri hakkında değişik görüşler ortaya atılmıştır. Özel dershanelerin işlevleri ve eğitim sistemindeki yerine ilişkin tartışmalar, özellikle 18.06.1983 tarih ve 2843 sayılı yasanın çıkmasından sonra daha da yoğunluk kazanmıştır. İstatistiklere göre de özel dershanelerin sayısı her geçen gün daha da artmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki, Türk Eğitim Sistemi içindeki ağırlığı gün geçtikçe artan ‘Özel Dershaneler’ araştırmaya konu olacak önemdedir.

Türkiye’de bu yönde gerçekleşen değişimin, araştırmamızla toplanacak ve düzenlenecek bilgiler ışığında biraz daha netleşmesi ve Türk Eğitim Sistemi içindeki özel dershaneciliğin daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi beklenmektedir.

4- ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bilimsel bir araştırma için gerekli olan aşamalar, bu araştırmada da kullanılmıştır:

- Tarama yapılması
- Betimsel araştırma
- Olguların tanıtımının yapılması
- Nedensellik ilişkilerinin kurulması
- Genellemelere ulaşılması

Araştırmamızda bilimsel yöntemin ışığı altında şu tekniklerden yararlanılmıştır.

1- **Yazılı Kaynak Tarama:** Araştırmanın kuramsal bölümünde özel dershanelerle ilgili mevzuat taranmış, Türk Milli Eğitim Sisteminin genel karakteristikleri incelenmiş, konu ile ilgili tez, dergi, kitap, makale ve internet siteleri taranmıştır. Bu bilgilerden tabloların ve anket sorularının yorumlanmasında da faydalanılmıştır.

2- **Anket:** Anketin hazırlanmasında önceki tezlerden faydalanılmıştır.

Sorulara birden fazla seçenek konularak öğrencilerin tercih yapmalarına imkan sağlanmıştır. Ayrıca örnekleme katılan öğrencilerin bazı seçenekleri yetersiz bulabilecekleri düşünülerek bu öğrencilerin kendi düşüncelerini belirtmeleri açısından “Diğer” seçeneği yazılı boş satır bırakılmıştır.

Öğrencilerin anketi nasıl doldurması gerektiğini içeren açıklama anketin üzerinde belirtilmiştir. Bu kısımda toplanan bilgilerin geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için isim, soy isim, okul/dershane numarası belirtmeleri istenmemiştir (Ek-1).

3- **İstatistiksel Analiz ve Kullanılan Teknikler:** Anketimizde öğrenciler birden fazla seçeneği işaretleyebildikleri için, araştırma sonuçları ile ilgili yorum yapabilmek için örneklem grubuna katılan öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların tablolar üzerinde değerlendirilmesinde genel olarak; verilen cevapların yığılmaları yüzde olarak bulunmuştur.

4- **Görüşme:** Araştırmacı Uludağ Üniversitesi Sosyoloji bölümünden 2001-02 eğitim döneminde mezun olduktan 1 yıl sonra Milas'ta özel bir dershanede felsefe grubu dersleri öğretmen ve rehber öğretmen olarak 3 yıldan beri çalışmaktadır. Öğrenci, veli ve resmi devlet okullarının özel dersanelere bakışını gözlemlemektedir. Araştırmacının uygulamalı ve teorik bilgilere sahip olduğu özel dershanecilik konusunda yaptığı çalışmayı, bilimsel temellere oturtabilmek için görüşme tekniğinden yararlanılmıştır ve konu ile ilgili öğrenci ve velilerle görüşülmüştür.

5- ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmamızda Milas'ta bulunan Özel Uğurlu Özbilim Dershanesine devam eden öğrenciler alınmıştır. Ankete 300 ÖSS öğrencisi katılmıştır. Araştırma örnekleme olarak böyle bir belirleme yapılmasının verilerin genellemesi açısından bir sınırlılık getirdiği söylenebilir.

Araştırmamızda öğrencilere özel dersaneler ve fonksiyonları ile ilgili 26 soru yöneltilmiştir. Araştırma bu 26 soru ile sınırlıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kimlik bilgileri saklı tutulmuştur.

B- GİRİŞ

Anket araştırmacının çalıştığı yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Tez konusu ‘‘Doğrudan ve Dolaylı İşlevleri Yönünden Türkiye’de niversiteye Hazırlık Dershaneleri’’dir.

Bu araştırma test ya da sınav değildir. Öğrencilerin kimlik bilgilerini belirtmeleri istenmemiştir ve birden fazla şıkkı işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

1- Mesleğe Ynlendirilmenizde Sizi En ok Kim Etkiledi?

	Öğrenci Sayısı	Yüzde
Ailem	27	9
Arkadaşlarım	4	1
Kendim	251	84
Dershane ğretmenlerim	10	3
Diğer	3	1
Yanıtssız	5	2
Toplam	300	100

Ankete katılan öğrencilerin %84’ meslek seçiminde kendi ilgi ve yeteneklerinin en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir. Mesleki rehberlik ve yönlendirmenin çağımızda ayrı bir uzmanlık dalı haline gelmesiyle birlikte gençlerimiz meslek seçimi konusunda artık kendi kararlarını kendileri verebilmektedirler. Eskiden kalma ‘baba mesleği’ olgusu artık ortadan kalkmakta ve düşünen ve bağımsız kararlar alabilen bir nesil ortaya çıkmaktadır. Diğer önemli faktör ise ailedir. Bu durum Türk toplumunda aile içi dayanışmanın çok önemli olduğunu ve gençlerin ailelerinin etkisinden halen bile kopamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

2- Sizce Gençliği Bekleyen En Büyük Sorun Nedir?

	öğrenci sayısı	Yüzde
ÜNİVERSİTEYE GİREMEME	51	16
İŞSİZLİK	137	44
EKONOMİK SORUNLAR	27	9
GELECEKTEN EMİN OLAMAMA	92	29
YANITSIZ	7	2
TOPLAM	314	100

Ankete katılan öğrencilerin %44'üne göre gençliği bekleyen en büyük sorun işsizliktir. %29'una göre de gelecekte emin olamama gelmektedir. Bu durum ÖSS sınavını kazanamadıklarında gençlerin içine düşecekleri durumun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Bu gençlerin ÖSS sınavını kazanmaktan başka şanslarının olmadığını gösterir. Çünkü gençlerin geleceği bu sınava bağlıdır ve bu ülkenin onlara verebileceği başka alternatifler yoktur.

Ankette yer alan bu soru, araştırmanın önemli noktalarından biri olan "özel dersanelere neden ihtiyaç duyulmaktadır?" sorusuna farklı bir açıdan da cevap vermektedir. Öğrencilerin ÖSS sınavını kazanmaktan başka bir alternatiflerinin ülkemiz açısından olmaması ya da çok sınırlı olması, özel dersanelere olan talebi bir kez daha açığa çıkarmaktadır.

3- Üniversite Sınavını Kazanamazsanız Yapacağınız Bir İş Var mı?

	öğrenci sayısı	Yüzde
VAR	57	19
YOK	104	35
BELKİ OLABİLİR	121	40
TORPİL OLURSA OLABİLİR	11	4
YANITSIZ	7	2
TOPLAM	300	100

Öğrencilerden %40'ı "belki olabilir" ve %35'i de "yok" demektedir. 2001 yılı istatistiklerine göre Türkiye'de özellikle ekonomik krizle birlikte nüfusun %20'si işsizdir. İşsizliğin önemli bir sorun olduğu ülkemizde gençlerimiz üniversiteye girebilmeyi önemli bir çare olarak görmektedirler. Araştırmada dersanelerin sınavı kazanamayan gençler için yeni bir ümit kapısı olma işlevi açığa çıkmıştı. Ankete katılan öğrencilerin verdiği cevaplar da dersanelerin bu işlevini doğrular niteliktedir.

4- Kaç Yıldır Üniversiteye Hazırlık İçin Dershaneye Gidiyorsunuz?

	öğrenci sayısı	Yüzde
1 YIL	123	41
2 YIL	117	39
3 YIL	33	11
4 YIL VE ÜSTÜ	5	2
YANITSIZ	22	7
TOPLAM	300	100

Tabloya bakıldığında örnek gruptan %41'i 1 yıldır, %30'u ise iki yıldan beri dershaneye devam etmektedirler. Bu %41'lik kısım ise genelde lise son sınıf öğrencisidir. Yani daha önceki yıllarda ÖSS sınavına zaten girmemiştir. Öğrenciler eğer sınavı kazanamamışlarsa ertesi yıl kendilerine alternatif uğraşlar aramaktansa yeniden dershaneye gitmeyi tercih etmişlerdir. Bu da özel dersanelerin ülkemiz açısından önemini bir kez daha gösterir. Bu soruya verilen cevaplar 3. soruyla paralellik göstermektedir. İşsiz kalma durumuyla karşı karşıya olan gençlerimiz alternatif uğraşlar yerine tekrar tekrar dersanelere yönelmektedirler.

5- Dershane Masrafınızı Nasıl Karşılıyorsunuz?

	Öğrenci sayısı	yüzde
AİLEM	266	89
KENDİM ÇALIŞARAK	10	3
VAKIFÇA KARŞILANIYOR	0	0
KONTENJAN	14	4
DİĞER	5	2
YANITSIZ	5	2
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %89'unun dershane masraflarının tamamını ailelerin karşıladığı görülmektedir. Özel dershane öğrencilerinin büyük çoğunluğunun henüz iş hayatına atılmadığı ve aileleri tarafından gözetildiği düşünüldüğünde bu duruma paralel bir sonuç çıktığını söyleyebiliriz.

Bu sonuç sosyolojik açıdan ülkemizde ailenin koruyuculuğunu ve gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanana kadar ailelerine olan ekonomik ve sosyal bağlılığını gösterir.

6- Dershaneye Gitme Konusunda Sizi Kim Etkiledi?

	öğrenci sayısı	yüzde
KENDİM İSTEDİM	200	67
AİLEM	50	17
ARKADAŞLARIM	15	5
OKUL ÖĞRETMENLERİM	9	3
DERSHANENİN İSMİ	5	1
ÜCRET DURUMU	12	4
YANITSIZ	9	3
TOPLAM	300	100

5. soruda gençler ekonomik olarak aileye bağlı gözüktüğü de, karar verme bakımından bağımsız oldukları görülüyor. Ankete katılan öğrencilerin %67'si dershaneye gitme konusunda kendi isteklerinin ön planda olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda etkili olan diğer

etmenler ise sırasıyla aile, arkadaşlar, ücret durumu, okul öğretmenleri ve dershanenin ismi olmuştur. Öğrencilerin dershaneye gitme konusunda kendilerinin istekli olmaları sınavı başarıma konusunda dershanelerin etkili olduğunun bir ifadesidir.

7- Dershaneleri Amacınız İçin Yeterli Buluyor Musunuz?

	öğrenci sayısı	yüzde
EVET	89	30
HAYIR	57	19
KISMEN	142	47
YANITSIZ	12	4
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %47'si kısmen de olsa dershaneleri amaçları için yeterli bulmaktadır. Özel ders piyasası çok pahalı olduğundan bu açığı dershaneler kapatmaktadır. Araştırmada özel dershanelerin ortaya çıkışında "özel ders piyasasının pahalı olması" nedenlerden biri olarak gösterilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar da bu "neden"i doğrular niteliktedir. ÖSS'ye hazırlanıp da özel ders alamayan öğrenciler için dershaneler en önemli ve önde gelen alternatif kurumlardır.

8- Dershaneye Gelmekte Amacınız Nedir?

	öğrenci sayısı	yüzde
ÖSS'Yİ KAZANMAK (hangi bölüm olursa olsun)	104	35
AİLEM İSTEDİĞİ İÇİN	11	4
İSTEDİĞİM BÖLÜME GİRMEK İÇİN	138	46
ARKADAŞLARIM GİTTİĞİ İÇİN	2	1
BOŞ ZAMANLARIMI DEĞERLENDİRMEK İÇİN	3	1
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %46'sı "istediğim bölüme girmek" ve %35'i de "ÖSS'yi kazanmak (hangi bölüm olursa olsun)" şikkını işaretlemişlerdir. Bu durum bize dershanelerin en önemli fonksiyonunun üniversiteye öğrenci göndermek olduğu konusunda ip uçları vermektedir.

Araştırmada dershanelerin en başta gelen doğrudan fonksiyonunun “ÖSS’yi kazanma” olduğu çıkmıştı. Anket sonucu da bu fonksiyonu doğrulamaktadır.

9- Sizce Dershanenin ÖSS'ye Yönelik En Büyük Katkısı Nedir?

	öğrenci sayısı	yüzde
KAPSAMLI BİR ÖĞRETİM UYGULAMASI	42	14
NİTELİKLİ BİR ÖĞRETMEN KADROSUNA SAHİP OLMASI	33	11
SINAV, TEST GİBİ DEĞERLENDİRME FAALİYETLERİNİN OLMASI	115	38
BAŞARISIZ OLUNAN KONULARIN TEKRAR EDİLMESİ, PRATİK ÇÖZÜM ÜRETİLMESİ	100	33
YANITSIZ	10	4
TOPLAM	300	100

Ankete katılan öğrencilerin toplam %71’i ‘sınav test gibi değerlendirme faaliyetlerinin olması’ ve ‘başarısız olunan konuların tekrar edilmesi,pratik çözüm üretilmesi’ şıklarını işaretlemişlerdir. Bu durum orta öğretim kurumlarında uygulanmakta olan ölçme değerlendirme sisteminin üniversite seçme sınavlarında uygulanmakta olan sınav sisteminden farklı olmasıyla yakından ilişkilidir. Öğrenciler dershanelerde belli sürelerde uygulanmakta olan deneme sınavları ve konu tarama testleriyle, ÖSYM’nin istediği okuduğunu anlama ve yorumlama becerisine sahip olmaktadır.

Bu soru araştırma konusuyla da çok yakından ilgilidir. Araştırmada dershanelerin ortaya çıkmasına, dershanelerin hızla yayılmasına, veli ve öğrencilerin dershaneleri tercih etmesine neden olan birçok etkenden bahsedildi. Dershanelere yöneltilen “test cambazlığı yapıyor” eleştirisine rağmen, ankete katılan öğrencilerin çoğu dershanelerin zamanı kullanmayı ve test tekniğini öğretmesini, dershanelerin en önemli fonksiyonu olarak görmektedirler.

10- Sizce Özel Dershanelerin En Önemli Fonksiyonu Nedir?

	öğrenci sayısı	yüzde
BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRMEYİ ÖĞRETMESİ	10	4
ZAMANI KULLANMAYI VE TEST TEKNİĞİNİ ÖĞRETMESİ	197	66
ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İÇİN ORTAM HAZIRLAMASI	2	1
EĞİTİMİN TAMAMLAYICI VE VAZGEÇİLMEZ BİR PARÇASI OLMASI	67	22
YANITSIZ	23	7
TOPLAM	300	100

Ankete katılan öğrencilerin %66'sı “zamanı kullanmayı ve test tekniğini öğretmesi”, %25'i ise “eğitimin tamamlayıcı ve vazgeçilmez bir parçası olması” şikkını işaretlemiştir. Bu durum dershanelerin öğrencilere sınavda kullanabilecekleri pratik çözümlere dayalı bir eğitim hizmeti sunması olarak yorumlanabilir.

Bu soruya verilen cevaplar bir önceki soruyla da paralellik göstermektedir. Bu da ölçme sonuçlarının güvenilirliği açısından önemlidir.

11- Dershaneleri Olanak ve Fırsat Eşitliği Bakımından Nasıl Buluyorsunuz?

	öğrenci sayısı	Yüzde
OLANAK VE FIRSAT EŞİTLİĞİ SAĞLAR	195	65
OLANAK VE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ BOZAR	86	29
YANITSIZ	19	6
TOPLAM	300	100

Günümüze gelinceye kadar tartışılan özel dershanelerin olanak ve fırsat eşitliği sağlayıp sağlamadığı tartışması, kuramsal çerçevede de açıklandığı gibi, bir ara özel dershanelerin kapatılmasına kadar varmıştır.

Eđitim ile ekonominin birlikte dűşünűldűđű ve eđitimin insan unsurunun yetiřmesinde ve kalkınmanın temelinde itici gűç olarak gűrűlmesi, eđitimle ilgili her konuyu tartıřma ve dikkatle takip etme durumu ortaya ıkmuřtır. Basına bir gűz gezdirildiđinde eđitime kűőe ayırmayan bir gazete veya TV'ye rastlama olasılıđı hemen hemen yok gibidir. Bu kadar nazik bir meselede öđrencilerin gűrűřleri alındıđında yaklaşık %65 gibi bűyűk bir oranın özel dersanelerin olanak ve fırsat eřitliđini sađladıđı gűrűřünün önem kazandıđı anlařılmaktadır.

Eđitimi geniř kitlelere yaymaya çalıřmaları açısından da özel dersanelerin ayrı bir öneme sahip olduđu gűrűlmektedir. Özel dersaneler olmasa maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları yasak olmasına rađmen özel ders olarak sınavlara hazırlanacaklardır. Bu durumda da üniversitede eđitim hakkını daha çok maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları elde edeceklerdir. Bu da niversite eđitiminin, geniř kitlelere deđil de maddi imkanı olan dar bir vreye verilmesine olanak sađlayacaktır. Bu açıdan da özel dersanelerin öneminin olduđu gűrűlmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliğini bozduğu gerekçesiyle kapatılan ve sonra tekrar açılan dersaneleri kapatmak yerine, dersanelerin ortaya çıkışına sebep olan şartları giderici önlemler alınmalıdır.

12- 11. Soruya Cevabınız "a" şıkkı ise, Dersaneler Hangi Yönden Olanak ve Fırsat Eşitliği Sağlar?

	Öğrenci sayısı	yűzde
ÖZEL DERS ALANLARDAN DOğAN EşitSİZLİğİ KAPATMADA	33	19
LİSE PROGRAMINDAKİ FARKLILIğI GİDERMEDE	55	33
OKULDA ÜZERİNDE DURULMAYAN KONULARIN ğRETİLMESİNDE	83	48
TOPLAM	300	100

Dersanelerin fırsat eřitliđini sađladıđını dűřünen ve bu gűrűře katılan örnek đrenci grubunun %48'i öncelikli olarak dersanelerde okulda üzerinde durulmayan konuların öđretildiđini belirtmiřlerdir. %33'ű de lise programlarındaki farklılıđın özel dersanelerde giderildiđini belirtmiřlerdir. Bu durum arařtırmamızın bařında belirtilen özel dersanelerin bir ihtiyaçtan dođduđu, bűyűk bir açıđı kapattıđını dođrulamaktadır. Ayrıca đrencilerin özel ders

alanlardan doğan eşitsizliği kapatma konusunda dersaneleri seçmeleri, özel dersanelerden sadece üst gelir grubundaki ailelerin yararlanmadığını gösterir.

13- 11. Soruya Cevabınız "a" şıkkı ise, Dersaneler Hangi Yönden Olanak ve Fırsat Eşitliği Sağlar?

	öğrenci sayısı	yüzde
FAKİR ÖĞRENCİLER YETERİNCE YARARLANAMADIĞI İÇİN	86	84
ÖZEL DERSANELER ÜLKEMİZDE YETERİNCE YAYGINLAŞMADIĞINDAN	6	6
DİĞER	11	10
TOPLAM	103	100

Dersanelerin fırsat eşitliğini sağlamadığını savunan öğrencilerin göz önüne aldıkları öncelikli neden fakir öğrencilerin dersaneye gidememeleridir. Ancak dersanelerin öğrenci sayılarının %10'u kadar ücretsiz öğrencinin dersaneden faydalanmasına olanak sağlamaktadır (her ne kadar bu %10'luk kontenjan Seviye Tespit Sınavları'yla çalışkan öğrencilerle doldurulsa da, sosyal hizmetler, jandarma... v.s. gibi kuruluşlarca öngörülen öğrenciler için kontenjan talebi geri çevrilmemektedir). Ayrıca dersaneler olmasa da özel ders alan öğrenciler olacaktır. Bunun önüne geçilemez; bu noktada da dersaneler alt ve orta gelirli ailelerin çocuklarını üst gelirli ailelerin çocuklarıyla yarışır duruma getirmektedir. Bu durum dersanelerin başta zengin ve orta halli aile çocuklarının daha sonra da fakir ama çalışkan çocukların yararlandığı bir kurum olduğu şeklinde yorumlanabilir.

14- Dershaneye Gelmeyen Arkadaşlarınızın Nedenleri Nelerdir?

	öğrenci sayısı	yüzde
EKONOMİK ŞARTLARININ İYİ OLMAMASI	163	55
ULAŞIM VE BARINMA SORUNLARI	11	4
DERSHANELERDE VERİLEN EĞİTİMİ YETERSİZ BULMALARI	39	13
BAŞKA NEDENLER VARSA BELİRTİNİZ	55	19
YANITSIZ	32	9
TOPLAM	300	100

Her ne kadar dershaneler birer eğitim kurumu olsalar da , aynı zamanda birer ticarethanedir ve ayakta kalabilmek için öğrenciden bir miktar ücret talep edilmektedir. Ekonomik şartları iyi olmayan öğrencilerin dershaneye gitmeleri güçtür. Ancak burs, öğrenci kontenjanı...v.b. gibi imkanlar eşliğinde dershanelerden yararlanabilirler. Dolayısıyla anket sonucunda dershaneye gelemeyen öğrencilerin en önemli nedenlerinin “ekonomik şartları” olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Ayrıca öğrencilerin %19’u aşağıda sıralanan nedenlere dikkati çekmişlerdir:

- Dershaneyi gereksiz görmeleri
- Dershaneye gelmek istememeleri
- ÖSS’yi kazanmak istememeleri, üniversitede okumak istememeleri
- Özel ders almaları
- Bu yıl kendileri çalışıp kazanamazlarsa seneye dershaneye gitmeyi düşünmeleri
- Daha önce sınavı kazanamadıkları için karamsarlığa kapılmaları
- Bireysel çalışma konusunda kendilerine güvenmeleri
- Sınavı kazanma konusunda kendilerine güvenmemeleri
- Ailevi sorunlarının olması
- Ailelerinin onlara güvenmemeleri
- Okul ile dershanenin bir arada zor olması
- Okul derslerine ağırlık vererek okul puanlarını yükseltmek istemeleri

- Kendilerine güvenmemeleri
- Kendilerini yetersiz görmeleri
- Bir işte çalışmaları
- Boş zamanlarının olmaması
- Gezmeye, internet kafelere ...v.b. daha fazla önem vermeleri

15- Dershaneye Gelmeniz Okuldaki Derslerinizi Olumlu Etkiledi Mi?

	öğrenci sayısı	Yüzde
EVET	150	44
HAYIR	73	21
HİÇ ETKİLEMEDİ	54	16
YANITSIZ	64	19
TOPLAM	341	100

Öğrencilerin %44'ünde dershaneye devam etmelerinin okuldaki derslerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Okulda öğrenilenlerin dershanede pratik çözümlere dönüştürülmesi öğrencilerin daha kısa sürede daha çok soru çözmesini sağlamıştır. Öğrencilerin %19'unun soruyu yanıtızsız bırakması ve de %21'inin soruya hayır cevabını vermesi ise bu öğrencilerden büyük bir kısmının mezun durumda olması olarak yorumlanabilir.

Öğrencilerin %44'ünün dershaneye geldikten sonra okuldaki derslerinin de olumlu yönde değişmesi, dershanelerin dolaylı fonksiyonlarından ikisi olan "eğitimde motive edici olma" ve "tamamlayıcı bir kurum olma" işlevlerine işaretir.

16- Cevabınız Evet ise Sebebi Nedir?

	öğrenci sayısı	yüzde
OKULDAKİ KONULARIN DERSHANEDE TEKRAR EDİLMESİ	49	32
DERSHANEDE ÖĞRETİLENLERİN OKULDAKİLERE TEMEL OLUŞTURMASI	29	19
OKULDA ÖĞRENİLENLERİN DERSHANEDE PRATIĞE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ	62	41
DİĞER	12	8
TOPLAM	154	100

Öğrencilerin %41'i okulda öğrenilenlerin dershanede pratiğe dönüştüğünü düşünmektedir. Araştırmada da belirtildiği gibi dershanelerin kuruluş amaçlarından biri de öğrencilere pratiklik kazandırmaktır. Çünkü öğrenciler tüm bildiklerini sınırlı bir sürede (2006 ÖSS'den itibaren 195 dakika) aktaracaktır. Bu da öğrencinin pratik olmasını gerektirmektedir. Dershaneler de bunu sağlar. Öğrencilerin %32'si ise okulda öğrenilenlerin dershanede tekrara edildiğini düşünmektedir. ÖSS sınavında (yani dershanede verilen konular) lise müfredatından çıktığı için öğrenci bir bakıma okuldaki konuların tekrarı gibi olmaktadır.

17- Boş Zamanlarınızda Ne Yapıyorsunuz?

	öğrenci sayısı	yüzde
DERS ÇALIŞIYORUM	97	23
KİTAP/GAZETE/DERGİ OKUYORUM	75	17
CAFE/BARA GİDİYORUM	45	11
SİYASAL ETKİNLİKLERE KATILIYORUM	12	3
RADYO DİNLİYOR / TV İZLİYORUM	164	38
SİNEMA/TİYATRO/BİLİMSEL KONFERANSLARA GİDİYORUM	20	5
YANITSIZ	14	3
TOPLAM	427	100

Boş zamanlar konusu günümüzde hem sanayileşmiş, hem de sanayileşmekte olan toplumların ortak sorunu durumuna gelmiştir. Öyle ki bu konu Boş Zamanlar Sosyolojisi diye bir bilim dalının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Boş zaman değerlendirmesi kültürel bir hal almıştır. Çünkü toplumlarda hem çalışma saatlerinin giderek azalması hem de işsizliğin artması gibi nedenlerden dolayı insanların boş zamanları giderek artmaktadır.

Bu nedenle boş zamanı değerlendirirken “bireyin okul saatleri dışında kalan zamanda” ne yaptığı göz önünde tutulmaktadır. Kuşkusuz bu zaman bireyin bir şeyler yapması gereken zamandır. Bomboş olacağı bir zaman değildir.

Ankete verilen cevaplara göre gençlerimizin %38’i radyo ve T.V. gibi görsel ve işitsel iletişim araçlarına vakitlerinin çoğunu harcamaktadır. Öğrencilerimizden gözlemlediğim kadarıyla kimi öğrenciler T.V. başında harcadıkları vakit kadar ders çalışmaya ya da kitap okumaya vakit harcamıyorlar.

18- Sizce Lisede Görülen Bilgiler ÖSS’yi Kazanmada Yeterli Mi?

	öğrenci sayısı	yüzde
YETERLİ	34	11
YETERSİZ	253	84
YANITSIZ	13	5
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %84’ü lisede görülen bilgilerin ÖSS’yi kazanmada yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu açığı kapatmada dershanelerin üstlendiği rol açıkça ortadadır. Öğrenciler okulda gördükleri bilgilerle ÖSS sınavını kazanamamaktadırlar. Burada tamamlayıcı bir kurum olarak dershaneler karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye, 1980’li yıllardan sonra hız kazanan bir değişim süreci yaşamaktadır. Sosyoekonomik ve siyasal yapı yeni açılımlara girmektedir. Türkiye’nin içine girdiği bu süreçte başarılı olması, sahip olacağı insan kaynağına bağlı olacaktır. Kısacası temel alınan hedefler doğrultusunda eğitim düzeyi yükselmiş bir insan gücü potansiyeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yolu eğitim sisteminin geliştirilmesinden geçer. Ancak, eğitim sistemini geliştirmek için yoğun çabalar harcanmasına rağmen istenilen çözümlere ulaşılamamıştır.

19- Ayrıca Özel Ders Alıyor Musunuz?

	Öğrenci sayısı	Yüzde
EVET	42	14
HAYIR	246	82
YANITSIZ	12	4
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %82'sinin özel ders almaması dershanenin öğrenciler tarafından yeterli görüldüğü ve özel derse olan talebi en aza indirdiği şeklinde yorumlanabilir. Bu da dershanelerin olanak ve fırsat eşitliği sağladığına bir kanıttır. Araştırmada da belirtildiği üzere dershanelerin ortaya çıkışındaki önemli etkenlerden biri de özel ders piyasasının pahalı olması ve zengin aile çocuklarının bundan yararlanabilmesiydi. Ankete verilen cevaplar da özel dershanelerin ortaya çıkışındaki bu sebebi doğrular niteliktedir.

20- ÖSS'ye Girip de Kazanamadıysanız Sebebi Nedir?

	Öğrenci sayısı	Yüzde
DERSHANEYE GİDEMEME	4	1
ZAMANI İYİ KULLANAMAMA	41	13
TERCİH HATASI	6	2
AŞIRI HEYECANLANMA	42	13
SINAVA YETERİNCE HAZIRLANAMAMA	162	52
YANITSIZ	57	19
TOPLAM	312	100

Bu soruya ankete katılan öğrencilerin %52'sinin “sınava yeterince iyi hazırlanamama” cevabını verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin %19'u soruyu yanıtlamamışlardır, bu öğrenciler henüz lise son sınıfta olup ÖSS sınavına girmemişlerdir. %13'ü aşırı heyecanlanma, yine %13'ü ise zamanı iyi kullanamama cevabını vermiştir. Zamanı iyi kullanamama ve heyecan faktörü ÖSS'ye hazırlanan öğrencilerin çoğunda görülmektedir.

21- Dershaneye Gelmeden Önce Gelecekle İlgili Hissettikleriniz?

	öğrenci sayısı	yüzde
ÜMİTSİZDİM	42	14
ÜMİTLİYDİM	164	55
HİÇ DÜŞÜNMEDİM	55	18
YANITSIZ	39	13
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %55'i ümitli olduğunu söylemiş, bu soru 3. soruyla paralellik göstermiştir. 3. soruda öğrencilerin %19'unun üniversiteyi kazanamazlarsa yapabilecekleri işleri vardı, %40'ı ise belki olabileceği konusunda ümitliydi.

22- Dershaneye Gelmeden Önce Gelecekle İlgili Hissettikleriniz?

	öğrenci sayısı	Yüzde
ÜMİTSİZİM	52	17
ÜMİTLİYİM	195	65
HİÇ DÜŞÜNMEDİM	35	12
YANITSIZ	18	6
TOPLAM	300	100

Öğrencilerin %65'inin dershaneye geldikten sonra gelecek ile ilgili ümitli olmaları, dershanelerin psikolojik fonksiyonunun bir göstergesidir. Öğrenciler dershaneye gelmeye başladıktan sonra onların üniversiteli olma gibi bir şansları doğuyor. Bu da onların geleceğe biraz da olsa ümitle bakmalarını sağlıyor. Gençleri bir üst okula hazırlama, onlar için yeni bir ümit kapısı olma dershanelerin doğrudan ve dolaylı fonksiyonlarına birer örnektir.

23- ÖSS'yi Kazanamazsanız Hisleriniz Nasıl Olur?

	öğrenci sayısı	Yüzde
ÜZÜLÜRÜM	136	40
HİÇ ÜZÜLMEZ, GELECEK SINAVLARA DAHA İYİ HAZIRLANIRIM	44	13
AİLE BASKISINDAN KORKARIM	40	12
ÇEVREMDEN KAÇARIM, İÇİME KAPANIRIM	68	20
ETKİLENMEMİŞ GİBİ DAVRANIRIM AMA MAHCUP OLURUM	47	14
YANITSIZ	4	1
TOPLAM	300	100

Dershanelerin hızla gelişmesinde en büyük etken olarak görülen üniversite veya yüksek okula girişte mevcut puan sisteminin olması ve bu alana olan talebin hızla artması, öğrencileri hissi yönden de önemli ölçüde etkilemektedir. Öğrencilerin %40'ı üzülürüm, %20'si ise çevremden kaçırım içime kapanırım cevabını vermişlerdir. Bu da bize ÖSS sınavının öğrenciler üzerindeki psikolojik baskısına işaretler. Dershanelerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık fonksiyonu da (20. soruda da belirtildiği gibi) bu tür sorunları olan öğrencilere danışmanlık etmektedir.

24- Dershaneye Gelmekle Öncelikle Neyi Amaçlıyorsunuz?

	öğrenci sayısı	yüzde
İDEALİMDEKİ BİR YÜKSEK OKULA GİRMİYİ	251	80
ÇEVREMDEKİ İNSANLARA HAVA ATMAYI	3	1
KÜLTÜR DÜZEYİMİ YÜKSELTMEYİ, BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRMEYİ	24	8
YENİ ARKADAŞ EDİNMEYİ	9	3
OKULDA ALINAN BİLGİLERİ YENİLEMEYİ	20	7
YANITSIZ	4	1
TOPLAM	311	100

Ankete katılan öğrencilerin %80'i "idealimdeki bir yüksek okula girmeyi" şikkını işaretlemişlerdir. Bu sonuç araştırmada da belirtilen dershanelerin doğrudan fonksiyonlarını gösterir. Gençler üst okullara dershaneler aracılığıyla hazırlanmaktadır. %8'i "Kültür düzeyimi yükseltmeyi, boş zamanlarımı değerlendirmeyi" şikkını işaretlemişlerdir. Bu şık ile ilgili olarak da 17. soruda da açıklandığı gibi "boş zaman" kavramı günümüzün önemli kavramlarından biridir. %7'si "okulda alınan bilgileri yenilemeyi" şikkını işaretlemişlerdir. Bu da okulda öğrenilenlerin ÖSS'yi kazanma da tam olarak yeterli olmadığına bir örnek olarak verilebilir.

25- Dershanelerdeki Başarıda En Büyük Role Sahip Olan Şey Sizce Nedir?

	öğrenci sayısı	Yüzde
REHBERLİK HİZMETLERİ	36	9
ÇALIŞMA SALONU	13	3
TEST..vb. gibi ARAÇLAR	91	21
ÖĞRETMEN	144	34
EK DERS, ETÜT	108	25
DİĞER	28	7
YANITSIZ	5	1
TOPLAM	425	100

Başarıda en büyük role sahip kişilerin öğretmenler olması (%34), eğitimde nitelikli öğretmenlere olan ihtiyacın öneminin en somut göstergelerinden bir tanesidir. Ankete katılan öğrenciler başarıda ikinci rolü ise etüt/ek derse (%25) vermişlerdir. Bu ise (etüt/ek ders) genelde okulda olmayan ve sadece dershanelerde olan bir uygulamadır. Birçok maddi imkandan yoksun olan okullarımızda test..gibi araç-gereçler de yetersizdir, öğrenciler (%21) bu açığı dershanelere gelerek kapatmaktadır. Bu açıdan da bakıldığında dershanelerin eğitimde önemli bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir.

26- Öğrencilerin önerileri genelde şu noktalarda toplanıyor:

- a- Deneme sınavlarının daha sık yapılmasını istiyorlar.
- b- Öğretmenlerin öğrencilerle daha yakından ve birebir ilgilenmelerini istiyorlar.
- c- Özellikle sayısal derslerde öğretmen sayısının artırılmasını istiyorlar.
- d- Dershanede disiplinin daha da artırılmasını istiyorlar.
- e- Başarısızlıklarının ve de devamsızlıklarının velilere haber verilmemesini istiyorlar.

SONUÇ

Tarih boyunca hemen hemen her toplumda geniş kitlelerin yararlanabildiği eğitim kurumları ve öğretmenleri mevcut iken bir de bazı seçkin ailelerin çocuklarının yararlandığı özel derslikler, özel eğitim kurumları ve öğretmenleri olmuştur. Bu eğitim sadece okuma-yazma gibi dar anlamda algılanmamalıdır. Güzel konuşma, güzel yazma, güzel şiir, güzel sanatlar, ok atma, ata binme, av hayvanlarına tuzak kurma, kervan yükleme ve götürme, barınak yapma vb. alanlarda her dönem ve çağda farklı şekillerde özel eğitim olgusu ile karşılaşmaktayız. Bu özel eğitim olgusu toplumun yapısı ve içinde bulunulan çağ için farklılık göstermektedir. Bugün özel eğitim dediğimiz zaman Türkiye’de ve diğer ülkelerde uygulanan aynı değildir. Çünkü bu toplumların tarihi geçmişleri, dünyayı algılamaları, bu günkü ve gelecekteki beklentileri, ideolojileri ve teknolojik düzeyleri aynı değildir. İşte bu günkü farklılığın nedeni geçmişteki farklılıklardır. Bu sosyolojik ve tarihi realite dikkate alınarak dünyadaki özel eğitim olgusunun kuramsal çerçevesinden çok Türk toplumunun, bu olguyu algılayışı, Türk toplumundaki tarihsel gelişimi ve günümüzdeki ‘özel dershaneler doğrudan ve dolaylı işlevleri yönünden’ kavramsal, kuramsal ve uygulamalı olarak araştırıldı.

Bugün değişik kesimlerce farklı şekilde algılanan özel dershanelerin varlığı Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu yıllarda öğrencilerden çok yetişkinler için dil, sanat, ticaret ve ev ekonomisi alanlarında kurslar düzenlenmekteydi.

Özel dershaneler 1930’lu yıllardan sonra zayıf dersleri olan ve bütünlüme kalan öğrencileri yetiştirmeyi, dışarıdan ilkökul, ortaokul, lise ve olgunluk sınavlarına girecek öğrencileri bu sınavlara hazırlamak işlevini üstlenmişlerdir. Bu dönemde temel işlevi yetişkinlere çeşitli alanlarda beceri kazandırmak olan özel kurslardan 1965 tarih ve 625 sayılı kanunun çıkmasına kadar, 1331 tarihli “Hususi Mektepler Talimatnamesi” ve 1926 tarih ve 789 sayılı kanunun 3. maddesine tabi olmuşlar, bu tarihten sonra işlevleri ve mevzuatı birbirinden ayrılmıştır. Sınıfların kalabalıklaşması, araç-gereç kullanımının azalması, ikili ve üçlü öğretime gidilmesi öğretimin kalitesini düşürmüştür. Öğretmen yetiştirme düzenindeki kısa süreli önlemler kalite unsurunu olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca, öğretmenlerin yurt çapındaki dağılımlarındaki dengesizlikler, öğretmen yetiştirme ortam ve menşee farklılıkları, bazı okullarda derslerin boş geçmesi, bu boşlukları meslek erbabı olmayan kişilerin doldurması, giriş sınavlarında puan uygulamasının daha düzenli hale getirilememesi ve artan talep karşısında her yıl sınavları kazanmanın daha da zorlaşması, okul sınav türleri ile giriş sınavlarının farklı olması, okul programlarının da genelde farklı olması, tüm öğrencilerin aynı

sınava tabi tutulmaları, anne ve babaların çocuklarını en iyi şekilde öğretme isteklerinin olması; özel dershanelerin ortaya çıkmasında ve hızla yaygınlaşmasında başlıca etkenler olarak görülmüştür.

1981 yılı hükümet programının orta öğretimle ilgili tedbirler bölümünde eğitimde fırsat eşitliğini bozan özel dershanelerin, kısa dönemde kontrol altına alınması uzun dönemde bu dershanelerin kapatılması ve fonksiyonlarının M.E.B.'e bağlı devlet okullarında açılacak hazırlık kurslarınca yerine getirilmesi yönünde bir direktif bulunmaktadır.

Bu direktif göz önünde tutularak özel dershaneleri kısa dönemde kesin kontrol altına almak amacıyla 1981 yılından itibaren M.E.B. tarafından 3 genelge ve 2 yönetmelikle yeni düzenlemelere gidilmiştir. 31.01.1981 tarih ve 1068 sayılı genelgeyle özel dershanelerin valiliklerce yapılan her türlü işlemleri M.E.B.'nin yetki alanına alınmış, öğretmen ve yöneticilerin ders saati ile sınıf mevcutları sınırlandırılmıştır.

16.06.1983 tarih ve 2843 sayılı kanunun, özel dershanelerin kapatılması tasarısıyla özel dershaneler resmen kapatılmıştır.

11.07.1984 tarih ve 3035 sayılı kanunla mevcut özel dershanelerin varlığını sürdürmelerine ve yenilerinin açılmasına yeniden imkan sağlanmıştır.

Araştırmanın konusu "Doğrudan ve Dolaylı İşlevleri Yönünden Üniversiteye Hazırlık Dershaneleri" şeklinde ele alınmıştır. Araştırmada Özel Milas Uğurlu Özbilim Dershanesi'nden üniversiteye hazırlık kurslarına katılan 300 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur.

Bu araştırmaya dayalı olarak, araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda ifade edilmiştir.

Öğrencilerin %84'ü meslek seçimlerinde kendi ilgi ve yetenekleri önemli bir faktör olarak belirtilmiştir. Mesleki rehberlik ve yönlendirmenin çağımızda ayrı bir uzmanlık dalı haline gelmesiyle birlikte gençlerimiz meslek seçimi konusunda artık kendi kararlarını kendileri verebilmektedirler. Eskiden kalma 'baba mesleği' olgusu artık ortadan kalkmakta ve düşünen ve bağımsız kararlar alabilen bir nesil ortaya çıkmaktadır. Diğer önemli faktör ise ailedir. Bu durum Türk toplumunda aile içi dayanışmanın çok önemli olduğunu ve gençlerin ailelerinin etkisinden halen bile kopamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

ÖSS öğrencilerine göre gençliği bekleyen en büyük sorun olarak işsizlik ve ardından da gelecekte emin olamama gelmektedir. Okuyan gençliğin önemli bir kısmının üniversite sınavını kazanamazlarsa yapacakları bir iş yoktur. Bu durum ÖSS sınavını kazanamadıklarında gençlerin içine düşecekleri durumun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Çünkü gençlerin gelecekleri bu sınava bağlıdır ve bu ülkenin onlara verebileceği alternatifler sınırlıdır.

Öğrencilerin %40'ı üniversiteye giremezlerse yapacakları bir işlerinin olmadığını düşünmektedirler. İşsizliğin önemli bir sorun olduğu ülkemizde gençlerimiz üniversiteye girebilmeyi önemli bir çare olarak görmektedirler.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin %89'unun dersane masraflarını aileleri karşılamaktadır. Öğrencilerin %67'si dersehaneye gitme konusunda kararı kendileri vermişlerdir ve %30'u dersehaneleri amaçları için yeterli %47'si ise kısmen de olsa yeterli bulmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin dersehaneye gelmede en öncelikli amaçları istedikleri bölüme girebilmektir. Ekonomik, toplumsal ve eğitimdeki aksaklıklar gibi bir çok nedenden ötürü öğrencilerimiz dersehaneleri tercih etmektedirler. Ancak buna rağmen bile dersehaneleri amaçları için yeterli bulmayanların veya kısmen yeterli bulanların olduğu görülüyor. Bu sonuç, dersehanelerin tek başına yeterli olmadığını fakat mevcut sistem gereği öğrencilerin başka alternatifleri bulunmadığını, bu nedenle dersehanelerin tercih edildiğini göstermektedir.

Olanak ve fırsat eşitliği sağlama açısından öğrencilerin görüşleri alındığında yaklaşık %65 gibi büyük bir oran özel dersehanelerin olanak ve fırsat eşitliğini sağladığı görüşündedirler. Özel dersehaneler bir yanda olanak ve fırsat eşitliğini bozsa da gençlerimizin alternatifleri sınırlı olduğu için dersehaneler yoluyla bazı fırsatları yakalamaktadırlar. Örneğin öğrencilerin %84'ü lisede görülen bilgilerin ÖSS'yi kazanmada yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu açığı dersehaneler kanalıyla kapatmaktadırlar.

Öğrencilerin %38'i boş zamanlarında radyo dinliyor- T.V. izliyor, %23'ü ders çalışıyor, %17'si ise kitap/gazete/dergi okuyor. Öğrencilerin %85'i lisede görülen derslerin ÖSS'yi kazanmada yetersiz olduğunu düşünüyor. Öğrencilerin %40'ı ÖSS'yi kazanamazlarsa üzüleceklerini, %20'si çevresinden kaçıp içine kapanacaklarını, %14'ü ise etkilenmemiş gibi davranıp ama mahcup olacaklarını belirtmişlerdir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %81'i ise ideallerindeki bir yüksek okula girmek için dersehaneye geldiklerini belirtmişlerdir.

Modern eğitim araçlarının gelişmesi ve bilgisayarın da eğitimde kullanılmasıyla birlikte, dünyadaki gelişmelere paralel bir eğitim süreci içindeyiz. Bu durumda özel dersehanelerin öğrencilere zayıf oldukları derslere ve ÖSS sınavlarına hazırlamanın yanında başka fonksiyonları da üstlendiğini gördük. Bu fonksiyonları; rehberlik ve psikolojik danışmanlık, boş zamanları değerlendirme, bilgi yarışması, gezi, spor yarışması, eğlence ve kültürel etkinlikler, yatacak yer (yurt, pansiyon), sosyalleşme, ara eleman yetiştirme, dil öğretme, ekonomik ve kültürel hareketlilik, eğitimin yaygınlaştırılması ve demokratikleşme v.b. olarak sayabiliriz.

Bu saydığımız fonksiyonlar da toplumun ihtiyaç duyduğu ve gerekli olan fonksiyonlardır. Kimisi devlet tarafından giderilmekte ya da giderilmeye çalışılmakta, kimisi ise ancak özel dersaneler tarafından giderilebilmektedir. Bu da araştırma ile yakından ilgilidir.

KAYNAKLAR

- AKARSU, Füsün ve Nurettin Fidan, Eğitime Giriş, Meteksan. Ankara, 1993
- AKDENİZ, Sabri, Eğitim Sosyolojisi, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No: 77, 3. Basım İstanbul, 1994
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, Belgeler Gerçekleri Konuşuyor(4), Nil yay. İzmir
- AKYOL, Avni, "T.B.M.M. 200'li Yılların Eşiğinde 1991 Yılı Bütçe Raporu", 16 Aralık 1990, Dünden Bugüne Özel Öğretim Kurumları, M.E.B. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 1991
- AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü.S.B.F.B.Y.Y. Okulu Basımevi. Ankara, 1982
- AMİRAN, Kurtkan, Sosyal Açıdan Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları, Fatih Gençlik Matbaası. İstanbul, 1977
- AYDEMİR, Nilgün, "Rekabet Anahtarı Olarak Kalite Stratejisi ve Gerçekleştirilmesinde Bir Etkin; Toplam Kalite Yönetim Felsefesi", İşletme ve Finans Dergisi. Ankara, Temmuz 1993
- BALOĞLU, Zekai, Türkiye'de Eğitim, Türkiye'nin sorunları Dizisi, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, t.y.
- BAŞARAN, İbrahim Ethem, Eğitime Giriş, Bimaş mat., Ankara, 1978
- BİLHAN, Saffet, "900 Yıllık Bir Öğretim Kurumu, Buğrahan Tağmaç Mederesesi" E.B.F. dergisi, A.Ü.yay., cilt15, sayı 2. Ankara, 1982
- DOĞAN, Oya, Türkiye'de Özel Dershaneler, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü – yayınlanmamış- Yüksek Lisans Tezi. Muğla, 2002
- DÖNMEZER, Sulhi, Toplumbilim, 11. baskı, Beta. İstanbul, 1994
- DUMAN, Tayyip, Özel Dershaneler ve Fonksiyonları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü –yayınlanmamış- Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 1984
- ERDOĞAN, İrfan, Yeni Bir Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi, 3. baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004
- ERGÜN, Orhan, Özel Dershanelere Devam Eden Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Sorunları Ankara – Sivas İl Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas, 1990
- GÖKÇE, Birsen, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yay. Ankara, 1996
- HACETTEPE Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, H.Ü. yay. Ankara, 2000

- KAYA, Yahya Kemal ve Ömer Kabasakal, Milli Eğitimin Durumu, Geleceği ve Özel Öğretim Kurumları Hakkında Not, Ankara, DPT-1982
- KIŞLALI, Ahmet Taner, Öğrenci Ayaklanmaları, Bilgi Yayınevi, 1974
- KOCACIK, Faruk, “Üniversite Gençliği; Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerinin Sorunları Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 9, Sivas, 1987
- KOCACIK, Faruk, “Gençlik ve Sorunları”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 4, Sivas, 1985
- KOÇER, Hasan Ali, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Araştırma ve İnceleme Dizisi. MEB Yayınları. İstanbul, 1991
- KÖKSALAN, Bahadır, Özel Dershanelerin, Üniversiteye Hazırlık Kurslarına Devam Eden Öğrencilerin, Başarısını Etkileyen Faktörler, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 1993
- M.E.B., 50. Yılında Milli Eğitimimiz, M.E. Basımevi., İstanbul, 1973
- M.E.B., 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, MEB yay., Ankara, 1986
- Milli Eğitim Dergisi, sayı: 125, Ankara, 1991, s.89
- OKÇABAL, Rıfat, Eğitim Sistemi Bozuk! Bozuk Olan Ne?, Boğaziçi Üniversitesi Motif Basımevi., Kasım, 1996
- ÖZSOY, Mustafa, Özel Öğretim Kurumları Olarak Dershaneler ve Sorunları (Denizli İli Örneği), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2003
- ÖĞÜTVERİCİ, Arcan, Özelleştirme Örneği Olarak Özel Dershane Eğitimi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1996
- ÖZDEN, Yüksel (Editör), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Pegem yayıncılık, Ankara, 2002
- SAĞ, Vahap, Atatürkçü Eğitimin Temelleri, Sosyal Bilimler Dergisi, C.Ü. yay., Sivas, 1985
- SEZGEN, M.S. ve diğerleri, Eğitim ve Öğretim İlkeleri, MEGSB Yay, 1986
- SWINGWOOD, Alan, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat yay., Ankara, 1998
- ŞİRİN, Hüseyin, Özel Dershanelerin Genel Görünümü ve Öğrenci Görüşleri (Ankara İli Örneği), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998

TEMEL, Celal, Bir Eğitim Kurumunun 25 Yılı, Mersin Test-Teknik Dershanesi Yayınları, Mersin, 2002

TEZCAN, Mahmut, Eğitim Sosyolojisi, 11. baskı, Feryat matbaa, Ankara, 1997

TOLAN, Barlas, Toplum Bilimine Giriş, 4.baskı, Murat&Adım yay., Ankara, 1996

ÖĞÜTVERİCİ, Arcan, Özelleştirme Örneği Olarak Özel Dershane Eğitimi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996

ÖZ.DE.BİR. Haber Bülteni, yıl:1 sayı:5. Ankara, 1997

ÖZ.DE.BİR., Özel Dershaneleri Tanıyalım, broşür, Ertem Matbaacılık., Ankara, 16 Kasım 1988

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:2, Ankara, Kasım-Aralık 1998

ÖZ.DE.BİR. Eğitim Dergisi, yıl:4 sayı:13, Ankara, Ekim 2000

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:6 sayı:26, Ankara, Ocak 2003

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:7 sayı:27, Ankara, Mayıs 2003

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:7 sayı:28, Ankara, Ağustos 2003

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:7 sayı:29, Ankara, Aralık 2003

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:8 sayı:31, Ankara, Haziran 2004

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:8 sayı:32, Ankara, Eylül 2004

ÖZ.DE.BİR., Eğitim Dergisi, yıl:9 sayı:35, Ankara, Haziran 2005

ÖZTÜRK, Turan, Türk Eğitim Sistemi İçerisinde Özel Dershanelerin Yeri, Gelişmesi ve Fonksiyonları (Aydın Körfez Dershaneleri Örneğinde), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 1994

ŞAHİN, Burhan Özel Dershanelerin Türk Eğitim Sistemindeki Yeri ve Önemi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 2002

ÜNVER, Özkan, 12-24 Yaş Arası Sosyo Ekonomik Sorunları, MEB Yayını. Ankara, 1986

www.meb.gov.tr

www.dpt.gov.tr

YERLİ, Mustafa, Özel Öğretim Kurumları Mevzuatı I, ÖZDEBİR yayınları no:8, Ankara, 1991

EKLER

EK-1 ANKET

1- Mesleğe Yönlendirilmenizde Sizi En Çok Kim Etkiledi?

- a) Ailem   b) Arkadaşlarım   c) Kendim   d) Dershane Öğretmenlerim   e) Diğer

2- Sizce Gençliği Bekleyen En Büyük Sorun Nedir?

- a) Üniversiteye Girememe   b) İşsizlik   c) Ekonomik Sıkıntılar
d) Gelecekte Emin Olamama

3- Üniversite Sınavını Kazanamazsanız Yapacağınız Bir İş Var Mı?

- a) Var   b) Yok   c) Belki Olabilir   d) Torpil Olursa Olabilir

4- Kaç Yıldır Üniversiteye Hazırlık İçin Dershaneye Gidiyorsunuz?

- a) 1 Yıl   b) 2 Yıl   c) 3 Yıl   d) 4 Yıl ve Üstü

5- Dershane Masrafinızı Nasıl Karşılıyorsunuz?

- a) Ailem   b) Kendim Çalışarak   c) Vakıfça Karşılıyor   d) Kontenjan

6- Dershaneye Gitme Konusunda Sizi Kim Etkiledi?

- a) Kendim İstedim   b) Ailem   c) Arkadaşlarım   d) Okul Öğretmenlerim
e) Dershanenin İsmi   f) Ücret Durumu

7- Dershaneleri Amacınız İçin Yeterli Buluyor Musunuz?

- a) Evet   b) Hayır   c) Kısmen

8- Dershaneye Gelmekte Amacınız Nedir?

- a) ÖSS'yi Kazanmak (hangi bölüm olursa olsun)
b) Ailem İsteddiği İçin   c) İstedğim Bölüme Girmek İçin
d) Arkadaşlarım Gittiği İçin   d) Boş Zamanlarımı Değerlendirmek İçin

9- Sizce Dershanenin ÖSS'ye Yönelik En Büyük Katkısı Nedir?

- a) Kapsamlı Bir Öğretim Uygulaması
b) Nitelikli Bir Öğretmen Kadrosuna Sahip Olması
c) Sınav, Test Gibi Değerlendirme Faaliyetlerinin Olması
d) Başarısız Olunan Konuların Tekrar Edilmesi, Pratik Çözüm Üretilmesi

10- Sizce Özel Dershanelerin En Önemli Fonksiyonu Nedir?

- a) Boş Zamanları Değerlendirmeyi Öğretmesi
b) Zamanı Kullanmayı ve Test Tekniğini Öğretmesi
c) Arkadaşlık İlişkileri İçin Ortam Hazırlaması
d) Eğitimin Tamamlayıcı ve Vazgeçilmez Bir Parçası Olması

11- Dershaneleri Olanak ve Fırsat Eşitliği Bakımından Nasıl Buluyorsunuz?

- a) Olanak ve Fırsat Eşitliğini Sağlar   b) Olanak ve Fırsat Eşitliğini Bozar

12- 11. Soruya Cevabınız "a" şıkkı ise, Dershaneler Hangi Yönden Olanak ve Fırsat Eşitliği Sağlar?

- a) Özel Ders Alanlardan Doğan Eşitsizliği Kapatmada
- b) Lise Programındaki Farklılığın Gidermede
- c) Okulda Üzerinde Durulmayan Konuların Öğretilmesinde

13- 11. Soruya Cevabınız "a" şıkkı ise, Dershaneler Hangi Yönden Olanak ve Fırsat Eşitliği Bozar?

- a) Fakir Öğrenciler Yeterince Yararlanamadığı İçin
- b) Özel Dershaneler Ülkemizde Yeterince Yaygınlaşmadığından
- c) Diğer

14- Dershaneye Gelmeyen Arkadaşlarınızın Nedenleri Nelerdir?

- a) Ekonomik Şartlarının İyi Olmaması
- b) Dershanelerde Verilen Eğitimi Yetersiz Bulmaları
- c) Başka Nedenler Varsa Belirtiniz.....

15- Dershaneye Gelmeniz Okuldaki Derslerinizi Olumlu Etkiledi Mi?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Hiç Etkilemedi

16- Cevabınız Evet ise Sebebi Nedir?

- a) Okuldaki Konuların Dershanede Tekrar Edilmesi
- b) Dershanede Öğretilenlerin Okuldakilere Temel Oluşturması
- c) Okulda Öğrenilenlerin Dershanede Pratiğe Dönüştürülmesi
- d) Diğer

17- Boş Zamanlarınızda Ne Yapıyorsunuz?

- a) Ders Çalışıyorum
- b) Kitap/Gazete/Dergi Okuyorum
- c) Cafe/Bara Gidiyorum
- d) Siyasal Etkinliklere Katılıyorum
- e) Radyo Dinliyorum/T.V. İzliyorum
- e) Sinema/Tiyatro/Bilimsel Etkinliklere Gidiyorum

18- Sizce Lisede Görülen Bilgiler ÖSS'yi Kazanmada Yeterli Mi?

- a) Yeterli
- b) Yetersiz

19- Ayrıca Özel Ders Alıyor Musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

20- ÖSS'ye Girip de Kazanamadıysanız Sebebi Nedir?

- a) Dershaneye Gidememe
- b) Zamanı İyi Kullanamama
- c) Tercih Hatası
- d) Aşırı Heyecanlanma
- e) Sınava Yeterince Hazırlanamama

21- Dershaneye Gelmeden Önce Gelecekle İlgili Hissettikleriniz?

- a) Ümitsizdim
- b) Ümitliydim
- c) Hiç Düşünmedim

22- Dershaneye Gelmeden Önce Gelecekle İlgili Hissettikleriniz?

- a) Ümitsizim
- b) Ümitliyim
- c) Hiç Düşünmedim

23- ÖSS'yi Kazanamazsanız Hisleriniz Nasıl Olur?

- a) Üzülürüm
- b) Hiç Üzülmez, Gelecek Sınavlara Daha İyi Hazırlanırım
- c) Aile Baskısından Korkarım
- d) Çevremden Kaçarım, İçime Kapanırım
- e) Etkilenmemiş Gibi Davranırım Ama Mahcup Olurum

24- Dershaneye Gelmekle Öncelikle Neyi Amaçlıyorsunuz?

- a) İdealimdeki Bir Yüksek Okula Girmeyi
- b) Çevremdeki İnsanlara Hava Atmayı
- c) Kültür Düzeyimi Yükseltmeyi, Boş Zamanlarımı Değerlendirmeyi
- d) Yeni Arkadaş Edinmeyi
- e) Okulda Alınan Bilgileri Yenilemeyi

25- Dershanelerdeki Başarıda En Büyük Role Sahip Olan Şey Sizce Nedir?

- a) Rehberlik Hizmetleri
- b) Çalışma Salonu
- c) Test..v.b. gibi Araçlar
- d) Ek Ders, Etüt
- e) Diğer

26- Önerileriniz varsa belirtiniz.....

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Bursa'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi burada tamamladım. 2001-2002 eğitim öğretim yılında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi "Sosyoloji" bölümünden mezun oldum. 2002-2003 eğitim öğretim yılında Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Felsefe Grubu Dersleri Öğretmenliği" tezsiz yüksek lisansımı tamamladım.

Aynı yıl Özel Milas Uğurlu Özbilim Dershanesi'nde felsefe öğretmeni ve rehber öğretmen olarak göreve başladım. Hâlen aynı dershanede çalışmaktayım.

Melda M. Güleç

